

TOISEN KOTIMAISEN KIELEN
OPETUKSEN KEHITTÄMISEN
SUUNTAVIIVOJA

Kieltenopetuksen moniuolistamis- ja
kehittämishanke 1996–2000
KIMMOKE

© Tekijät ja Opetushallitus

Taitto Pirjo Nylund

ISBN 952-13-0703-X

ISSN 1237-6590

Edita Oy
Helsinki. Joulukuu. 1999.

ESIPUHE

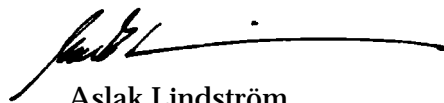
Opetusministeriön ja Opetushallituksen välisessä vuoden 1999 tulossopimuksessa Opetushallitus on saanut tehtäväksi jatkaa toisen kotimaisen kielen ja kulttuurin opetuksen kehittämistä.

Tässä julkaisussa esitetään muistio, johon on koottu tietoa toisen kotimaisen kielen opetuksesta perusasteen kouluissa, lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja aikuiskoulutuksessa sekä tehdään toimenpide-ehdotuksia opetuksen kehittämiseksi.

Sekä tutkimusten että arkitiedon mukaan ruotsin kielen opetuksen keskeisenä ongelmana näyttäisi olevan oppilaiden ja opiskelijoiden kielteinen asennoituminen ja sen myötä motivaatiovaikeudet. Muistiossa esitetään toimenpide-ehdotuksia opiskelijoiden motivaation lisäämiseksi laadukkaan opetuksen avulla. Myös ruotsin kieltä opettavien *opettajien tukeminen* järjestämällä täydennyskoulutusta ja laadullisella didaktisella materiaaleilla on siksi tärkeää. *Kansallisessa oppimistulosten arviointiohjelmassa* tulee varmistaa, että koulutuksen tuottamaa kielitaitoa arvioidaan säännöllisesti, monipuolisesti ja siten, että se tukee sekä oppilaitoksissa annettavaa kieltenopetusta että kansallisella tasolla tapahtuvaa kehittämistä.

Suomen kielen (finska) opetuksen keskeinen ongelma lisääntyvän kaksikielisyyden myötä on oppilaiden ja opiskelijoiden heterogeenisyys. Siksi muistiossa esitetään toimenpiteitä, jotka parantaisivat yksikielisten oppilaiden viestintätaitoja *käytännöllisillä kouluasteilla* sekä kaksikielisten (äidinkielenomaisen suomen kielen) opetuksen *sisällön kehittämistä ja nykyistä parempaa eriyttämistä* myös lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Julkaisussa on lisäksi muistio suomenkielisten peruskoulujen ja lukioiden ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta ja oppimistuloksista.

Aslak Lindström
ylijohtaja

Toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittämisen suuntaviivoja

SISÄLTÖ

OSA I	TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUKSEN KEHITTÄMISTARPEET JA -TOIMENPITEET	
I	RUOTSIN KIELEN OPETUS SUOMENKIELISISSÄ PERUSKOULUISSA JA LUKIOISSA	8
	Johdanto	8
	1 Opiskelijoiden motivaatio	9
	2 Opetus- ja oppimateriaalit	10
	3 Opettajat	10
	4 Tutkimus	11
	5 Muut toimenpiteet	12
	6 Toimenpide-ehdotusten muu rahoitus	12
II	TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUS AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA	13
	1 Kieltenopetuksen tarve ja määrä sekä sen pakollisuus ja valinnaisuus	13
	2 Kielten tarjonta ja valinnat	14
	3 Kieltenopettajat	14
	4 Kansainvälistyminen	14
	5 Opetus- ja arviointikäytännöt	15
	6 Oppimateriaalit	15
	7 Oppimistulokset	16
III	TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUS AIKUISILLE	17
	1 Kielitaito	17
	2 Kielten opiskelu	17
	3 Kielten opetus	17
	4 Yleiset kielitutkinnot	18
IV	SUOMEN KIELEN OPETUS RUOTSINKIELISISSÄ OPPILAITOKSISSA	20
	1 Aineen asema opetussuunnitelmassa	20
	2 Heterogeeninen lähtötilanne ja oppilaiden motivaatio	20
	3 Opettajat	21
	4 Oppimateriaalit	22
	5 Ainedidaktinen kehittämistyö ja tutkimus	23
	6 Maan kaksikielisyyden hyödyntäminen; opiskelu ja opettaminen toisella kotimaisella kielellä	24
	7 Aikuisopetus ja kielitutkinnot	25

OSA II	RUOTSIN KIELEN OPETUS SUOMENKIELISISSÄ. PERUSKOULUISSAJA LUKIOISSA	
	28	
1	Ruotsin kielen tuntimäärät peruskouluissa ja lukioissa	28
2	Tutkimuksia ruotsin kielen oppimistuloksista ja opiskelumotivaatiosta	29
2.1	Ruotsin oppimistulokset peruskoulussa	29
2.2	Ruotsin oppimistuloksia ylioppilastutkinnossa	32
2.3	Tutkimuksia motivaatiosta ja asenteista ruotsin kieleen	34
3	Ruotsin kielen oppimateriaalit	41
3.1	A-ruotsi	41
3.2	B-ruotsi	42
4	Ruotsin kielen opettajien täydennyskoulutus	43
5	Ruotsin kielen opetus KIMMOKE-hankkeessa	44
5.1	Oppilaitosten hankkeet	44
5.2	KIMMOKE-opettajien ehdotukset ruotsin opetuksen kehittämiseksi	44
	Lähdeluettelo	46
	 Liitteet	
1	Taulukko 1 A1- ja A2-kielten valinnat peruskoulun ala-asteella lukuvuosina 1994/95–1998/99	48
2	Taulukko 2 Kielten valinnat peruskoulun yläasteella lukuvuosina 1994/95–1998/99 oppimäärän mukaan	49
 KUVIOT		
1	B1-ruotsin valtakunnallisen kokeen yhteispistejakauma vuonna 1994	30
2	Tyttöjen ja poikien suhteellinen koepistejakauma ruotsin kielen valtakunnallisessa kokeessa vuonna 1994	31
3	Kohderyhmien käsitykset peruskoulun pakollisten kielten määrästä	38
 TAULUKOT		
1	Kielenopetustuntien jakaantuminen vuonna 1995	18
2	Ruotsin kielen opetuksen tuntimäärät vuodesta 1985 alkaen	
3	Ruotsin kokeiden arvosanajakaumat opiskellun oppimäärän mukaan kevään 1998 ja kevään 1999 ylioppilastutkinnossa	33
4	Ylioppilastutkinnon A-englannin ja keskipitkän ruotsin kokeiden arvosanajakaumat keväällä 1997, 1998 ja 1999 alueellisesti tarkasteltuina	34

OSA I

TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUKSEN
KEHITTÄMISTARPEET JA -TOIMENPITEET

I RUOTSIN KIELEN OPETUS SUOMENKIELISISSÄ PERUSKOULUISSA JA LUKIOISSA

Johdanto

Suomi on virallisesti kaksikielinen maa. Kaksikielisyys perustuu

- 1) Suomen Hallitusmuotoon vuodelta 1919 ja kielilakiin (148/1922). Hallitusmuodon vuonna 1995 toimeenpannun osauudistuksen mukaisessa toisessa luvussa (perusoikeudet) säädetään, että Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi (1 mom.) ja että jokaisella on oikeus tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asioidessaan käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä (2 mom.). Vastaava säännös sisältyy myös 1. päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevaan uuteen perustuslakiin 731/1999).
- 2) lakiin valtion virkamieheltä vaadittavasta kielitaidosta (149/1922). Edellä mainitun lain (muutettu lailla 222/1935) 1§:n mukaan yliopistossa ja korkeakoulussa suoritettua tutkintoa edellyttävään valtion virkaan pääseminen maan yksikielisillä alueilla edellyttää toisen kotimaisen kielen ymmärtämistä, mutta siinä tapauksessa, että virka-alueeseen kuuluu kaksi- tai erikielisiä kuntia, edellytetään maan toisen kielen suullista ja kirjallista hallintaa.

Kaksikielisyydellä on maassamme pitkät perinteet: ruotsinkielinen väestö ja niin ollen myös ruotsin kieli ovat olleet kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa jo monen vuosisadan ajan. Suomi on ollut osa Ruotsin valtakuntaa ja länsimainen kulttuuri on tullut meille pääasiassa Ruotsin kautta. Ruotsin kieli on siten osa suomalaista kulttuuria ja identiteettiä.

Maamme kielilainsäädännöstä seuraa ruotsin kielen osaamiselle tarpeita, jotka tosin vaihtelevat sekä alueittain että ammattiryhmittäin. Ruotsin taidon tarve on suurin rannikkoalueen ruotsinkielisissä ja kaksikielisissä kunnissa sekä pohjoiskalottialueella. Ruotsin kieltä tarvitaan erityisesti hallinnossa, yrityksissä, hoito- ja palvelualoilla ja teollisuudessa sekä luonnollisesti virallisessa ja epävirallisessa kanssakäymisessä Pohjoismaiden kanssa. Monien suomenkielisten suhtautuminen ruotsin opiskeluun on kuitenkin kaksijakoista; toisaalta ruotsin taidon tarve myönnetään, toisaalta ollaan sitä mieltä, että ruotsin kieltä ei voi verrata suuriin maailmankieliin. Sen opiskelua monet pitävät tarpeettomana.

Koska yhdentyvässä Euroopassa yhteydet Pohjoismaihin ovat kasvava osa kansainvälisiä suhteita ja suomalaista elämänmuotoa, on tärkeää, että ruotsin kieltä osataan jatkossakin ja että pohjoismainen kulttuuri on meille tuttua. Julkisuudessa esitetyt kannanotot ruotsin muuttamisesta vapaaehtoiseksi oppiaineeksi eivät välttämättä ole opiskelijan etujen mukaisia. Jos ruotsin kieli on vapaaehtoinen oppiaine, vaarana on, että varsinkaan pojat eivät sitä valitse. Siitä saattaa myöhemmin aiheutua ongelmia jatko-opinnoissa ja työelämässä.

1 Opiskelijoiden motivaatio

Tutkimustiedon ja arkikokemuksenkin mukaan ruotsin kielen opiskelun ja opetuksen keskeinen ongelma on oppilaiden heikko motivaatio. Peruskouluikäisiä ei tieto kielen hyödyllisyydestä myöhemmin työelämässä motivoi, lukioikäisiä sen sijaan jo paremmin. Monet peruskouluikäiset eivät myöskään vielä koe Suomen kaksikielisyyttä kulttuurisista syistä merkityksellisenä. Kieli on heille ennen muuta kommunikaatioväline ja tarve opiskella kieltä syntyy kommunikaatiotarpeesta eli halusta ja tarpeesta ymmärtää itse ja tulla ymmärretyksi. Siitä syystä etenkin peruskouluikäisten tulisi saada kokemuksia kielitaitonsa käyttökelpoisuudesta heti, tässä ja nyt.

Jotta ruotsin kieli koettaisiin hyödylliseksi, tulisi sen käyttömahdollisuuksia niin koulussa kuin koulun ulkopuolella lisätä. Halua viestiä ruotsiksi edistäisi varmaankin se, että oppilas kiinnostuisi Pohjoismaista ja saisi niistä pysyviä kontakteja. Pohjoismaista yhteistyötä tulisikin kehittää ja laajentaa niin oppilaiden kuin opettajienkin osalta. Ruotsissa puhuttavan ruotsin ("riikinruotsin") ymmärtäminen saattaisi lisätä oppilaan itsevarmuutta hänen ollessaan tekemisissä ruotsalaisten kanssa ja antaa uutta intoa kielen opiskeluun. Kokemusten mukaan partnerikoulun löytäminen Ruotsista on kuitenkin usein ollut ongelmallista. Myös maamme kaksikielisyyttä tulisi hyödyntää nykyistä paremmin luomalla yhteistyötä ruotsinkielisten koulujen kanssa. Kontaktien luomiseen ja ylläpitämiseen on useita tapoja, esimerkiksi

- ystävyyskouluverkostot
- opettaja-/oppilasvierailut
- opettaja-/oppilasvaihdot
- kirjeenvaihtoystävät
- oppilaitosten väliset yhteistyöprojektit
- stipendit ja
- työharjoittelu.

Tässä kaikessa voidaan käyttää apuna myös modernia tieto- ja viestintätekniikkaa. Internetin ja sähköpostin käyttäminen saattaisivat auttaa erityisesti poikia kiinnostumaan ruotsin opiskelusta.

Myös kerhotoiminnalle tulisi luoda houkuttelevia muotoja. Ruotsin kielen kerhossa voisi olla tarjolla esimerkiksi teatterivierailuja ja pohjoismaisia elokuvia, mahdollisuus ruotsinkielisten tietokonepelien pelaamiseen, oppilaiden harrastuksiin liittyvän ruotsinkielisen tiedon hankkimiseen Internetistä ja ruotsalaiseen nuorisokulttuuriin tutustumiseen (videot, lehdet, musiikki jne.).

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Modernin tieto- ja viestintätekniikan käyttöä opetuksessa lisätään ja kehitetään esimerkiksi tuottamalla ohjemateriaalia Internetin käytöstä ja vihjeitä ruotsin kielen opetukseen soveltuvista verkkomateriaaleista.
- 2) Rohkaistaan oppilaitoksia luomaan ja ylläpitämään yhteyksiä pohjoismaisiin ja Suomen ruotsinkielisiin oppilaitoksiin sekä pyritään löytämään keinoja partnerikoulun saannin helpottamiseksi.
- 3) Suositetaan, että opetuksessa oppilaita totutetaan ymmärtämään suomenruotsin lisäksi Ruotsissa puhuttavaa ruotsia.

- 4) Ruotsiin suuntautuviin oppilasstipendeihin, -vaihtoon ja vaihdon laajentamiseen on vuosittain varattava määräraha. Vaihdon järjestämiseen on Pohjola-Nordenin kautta jo olemassa hyvin toimiva järjestelmä, jota kannattaa käyttää jatkossakin.
- 5) Suositetaan, että kunnat etsivät keinoja syntyperäisten opettajien käyttämiseksi vierailevina opettajina.
- 6) Opetushallitus osallistuu Pohjolan-Nordenin julkaiseman esitteen "Miksi ruotsia? Siksi ruotsia!" jakeluun.

2 Opetus- ja oppimateriaalit

Peruskoulun samoin kuin lukion ruotsin B-oppimäärän opetukseen on valmiilla uutta ajantasaista ja laadukasta materiaalia. Sen sijaan lukion ruotsin A- eli pitkän oppimäärän mukainen oppimateriaali on varsin vanhentunutta, mistä syystä ajanmukaisen kirjasarjan saamiseksi on ryhdyttävä pikaisiin toimenpiteisiin. Opetushallituksen on yksin tai yhdessä kustantajien kanssa huolehdittava materiaalin tuottamisesta.

Opetuksessa käytettävän materiaalin kiinnostavuus ja käyttökelpoisuus oppilaan kannalta ovat tärkeitä. Oppikirjojen ohella opetuksessa käytettäväksi on tarjolla monenlaista ruotsinkielistä materiaalia, mm. laadukkaita ruotsalaisia tietokonepelejä ja cd-rom-levyjä. Myös ruotsalaiset/ ruotsinkieliset nuortenlehdet ja -kirjat sekä musiikki ja videot tuovat vaihtelua opetukseen. Etäopetusta varten laadittua ruotsin materiaalia voitaneen käyttää muussakin opetuksessa.

Opetushallituksen tulee jatkaa suullisen kielitaidon materiaalien tuottamista. Ruotsin kielen materiaalien tulee tällöin olla mukana.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Neuvotellaan kustantajien kanssa kirjasarjan tuottamisesta lukion A-ruotsin opetukseen.
- 2) Opetushallitus tuottaa ruotsin opetuksen suullisen kielitaidon arvioimiseen liittyvää materiaalia.

3 Opettajat

Ruotsin kielen opettajien ikäjakaumasta on ennakoitavissa, että eläkkeelle siirtävien määrä on lähivuosina varsin suuri. Tilastotietoa asiasta saadaan Opetushallituksen OPEPRO (opettajien perus- ja täydennyskoulutustarpeiden ennakointi) -hankkeen kautta. Lisäksi tulevan opettajavarannon turvaamisessa on ongelmana, etteivät sen enempää ruotsin kuin muidenkaan kielten pedagogiset opinnot tunnu kiinnostavan nuoria; aloituspaikat eivät täyty ja lisäksi jo aloitetut opinnot keskeytetään varsin yleisesti.

Eri rahoituslähteiden avulla tapahtuvaan täydennyskoulutukseen hakeutumista olisi tehostettava tuomalla EU-ohjelmat ja niiden luomat rahoitusmahdollisuudet

selkeästi esille. Tällä hetkellä rahoitusta Pohjoismaihin suuntautuvaan koulutukseen haetaan vähän verrattuna muualle suuntautuvan koulutukseen. Jotta tietotekniikan suomat mahdollisuudet saadaan mahdollisimman laajaan käyttöön, tarvitaan ruotsin opettajille täydennyskoulutusta mm. tieto- ja viestintätekniikan käytöstä. Muun täydennyskoulutuksen ohessa kaivataan opettajien omaa kieli-taitoa päivittävää koulutusta.

Opettajien koulutusohjelmaan olisi hyödyllistä sisällyttää opiskelujakso Pohjoismaissa esimerkiksi osana vaihto-ohjelmaa.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus rahoittaa vuosittain kieltenopettajille suunnattavaa pitkäkestoista täydennyskoulutusta. Lisäksi tulisi varata määräraha täydentävää koulutusta varten (mm. viestintätaidot, didaktiikka, tieto- ja viestintätekniikan pedagoginen hyötykäyttö, A2-kielen opetus).
- 2) Kiinnitetään opetusministeriön ja yliopistojen huomiota siihen, että pedagogisesti suuntautuvien opintojen loppuun saattamista olisi pyrittävä tukemaan.
- 3) Opetushallitus ehdottaa opetusministeriölle, että ruotsinopettajien koulutusohjelmaan sisällytetään opiskelujakso jossain Pohjoismaassa.

4 Tutkimus

Käytettävissä oleva ruotsin kielen oppimistulosten seurantatieto on vanhaa ja tarvetutkimus kapea-alaista. Lisäksi peruskoulun yläasteelta alkavan (B1) ruotsin opetuksen tuntimäärää on edellisten tietojen keräämisen jälkeen vähennetty kolmanneksella, yhdeksästä kuuteen vuosiviikkotuntiin (Anon. 1993b). Näin ollen käytettävissä oleva tutkimustieto ei vastaa nykyistä tilannetta. Valtioneuvoston koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999–2004 päätettäneen peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden uusimistyöstä, mikä lisää ajantasaisen seurantatiedon tarvetta.

Tarvitaan tietoa ruotsin kielen tarpeesta jatko-opinnoissa ja arkielämässä: missä määrin ja millaista ruotsin kieltä tarvitaan.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus toteuttaa toisen kotimaisen kielen peruskoulun päättövaiheen oppimistulosten valtakunnallisen arvioinnin. Tässä yhteydessä tuotetaan valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettut videot, joissa on esimerkkejä peruskoulun päättövaiheen ja lukion päättövaiheen oppilaiden suullisen kielitaidon eri tasoisesta osaamisesta.
- 2) Opetushallitus ehdottaa opetusministeriölle, että tehdään tutkimus ruotsin kielen tarpeesta jatko-opinnoissa ja arkielämässä sekä ruotsin oppimateriaalien analyysi.

5 Muut toimenpiteet

Peruskoulun yläasteen ruotsin kielen opetuksen vähentyneen tuntimäärän seurauksena lukio-opiskelun aloittavien ruotsin osaamisen lähtötaso on alentunut. Ylioppilastutkinnon keskipitkän ruotsin kokeen vaikeustason tulisi nykyistä paremmin vastata pienentyneitä tuntimääriä.

Ruotsia B1-oppimäärän mukaan opiskelleet ovat yhä useammin suorittaneet ylioppilaskirjoituksissa pitkän oppimäärän mukaisen kokeen. Lukion jälkeiseen koulutukseen hakeuduttaessa tulisi useamman kuin yhden kielen pitkänä kirjoittaneiden voida hyödyntää niitä kaikkia pitkän kielen kokeen tuottaman pistemäärän mukaisina.

Vuotta 2001 vietetään Euroopan neuvoston aloitteesta Euroopan kielivuotena. Kielivuoden Suomen osuuden ohjelmaa suunniteltaessa tulisi ruotsin kieli saada jollain tavoin näkyvästi esille.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus tuo esiin omissa yhteydenotoissaan ylioppilastutkintolautakunnan kanssa, että kokelaiden osaamistasoa ylioppilastutkinnon ruotsin kokeessa olisi tarpeellista seurata ja analysoida nykyistä paremmin.
- 2) KIMMOKE-hankkeen päättökongressissa vuonna 2001 ruotsin kieli nostetaan näkyvästi esiin.

6 Toimenpide-ehdotusten muu rahoitus

Moniin ruotsin kielen opetuksen kehittämistoimenpiteisiin tulisi rahoitusta etsiä virallisten budjettikanavien lisäksi mahdollisimman laajasti yhteiskunnan eri taustayhteisöiltä.

II TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUS AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

Ammatillisen peruskoulutuksen kieltenopetuksen kehittämistarpeita ja –toimenpiteitä koskeva muistio on käsitelty Opetushallituksen johtoryhmässä 14.10.1999. Seuraavassa esitetään toimenpideohjelmaan sisältyvät toisen kotimaisen kielen opetukseen liittyvät toimenpide-ehdotukset.

1 Kieltenopetuksen tarve ja määrä sekä sen pakollisuus ja valinnaisuus

Tutkimustulosten mukaan kielten opiskelua pidetään tarpeellisena. Eroja mielipiteissä eri kielten taitotarpeesta esiintyy opettajien ja opiskelijoiden, työnantajien ja työntekijöiden välillä. Eri kielten tarvejärjestys on kaikkien em. ryhmien mukaan sama siten, että kaikkein tarpeellisimpana nähdään englannin kieli ja toiseksi tarpeellisimpana ruotsin kieli.

Arvioinnin tulosten mukaan kielitaidon tarpeessa esiintyi eri tutkintojen ja eri kielten välillä tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja. Kaikkien kielten tarve koostui erityisesti hallinnon ja kaupanalan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan tutkinnoissa. Sosiaali- ja terveysalalla koettiin tarpeellisena hallita vähintään englantia ja ruotsia.

Kieltenopintojen laajuudessa, pakollisuudessa ja valinnaisuudessa tulisi ottaa huomioon se, että kaikki opiskelijat eivät tulevaisuudessaakaan motivoitu kielten opiskelusta eivätkä tarvitse tai ainakaan koe tarvitsevansa kielitaitoa työssään tai myöhemmin elämässään. Arvioinnissa tuli esiin kritiikkiä erityisesti pakollista ruotsin kieltä kohtaan. Toisaalta ruotsin kielen laajuus koettiin niin vähäisenä, etteivät pakolliset opinnot riitä nostamaan jo lähtökohdiltaan vaatimatonta kielitaitoa.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Koulutuksen järjestäjät veloitetaan huolehtimaan siitä, että vieraiden kielten oppiminen integroituu osaksi ammattitaitoa myös työssäoppimisjaksojen aikana ja uusien opetussuunnitelmien käyttöönoton yhteydessä. Koulutuksen järjestäjät keräävät ja analysoivat kokemuksia yhdessä työelämän edustajien kanssa. Opetusministeriö osoittaa tähän tarkoitukseen ESR-rahoitusta.
- 2) Opetushallitus jatkaa Prolang-projektissa ja suomen kielen täydennyskoulutuksessa aloitettua kielellistä toimenkuva-analyysia ja laajentaa sitä uusille aloille ja eri kieliin vuosien 2001 ja 2002 aikana. Tutkimusten tekemiseen haetaan EU-rahoitusta.
- 3) Opetushallitus tekee jo käytössä olevien sekä 1. ja 2. kohdissa saatavien tulosten perusteella ehdotuksen kieltenopetuksen laajuudesta
 - tutkinnoittain ja
 - kielittäin, mukaan lukien toisen kotimaisen kielen, vuosien 2003–2004 aikana.

2 Kielten tarjonta ja valinnat

Kieltenopetuksen tarjonta ja valinnat vastaavat melko hyvin toisiaan, joskin ne ovat melko yksipuolisia ja oppilaitoskeskeisiä. Lähes kaikkiin oppilaitosten ilmoittamiin tutkintoihin on mahdollista sisällyttää englannin kielen opintoja. Ruotsin kieltä puolestaan tarjotaan 86 prosentissa suomenkielisiä tutkintoja.

Lähes kaikissa oppilaitoksissa opiskelijoiden pakollisten kielten opinnot keskittyvät Englantiin ja Ruotsiin.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus täsmentää opiskelija-arviointiohjeissaan hyväksiluettavuuden ehtoja. Opiskelijoiden pitää voida osoittaa ja parantaa kielitaitoaan myös työssäoppimiskausien aikana.

3 Kieltenopettajat

Uusien kieltenopettajien määrällinen tarve on lähivuosisikymmeninä suuri eläkkeelle jäämisen perusteella. Lisäksi keskimäärin joka viidenneltä ammatillisessa koulutuksessa vieraita kieliä opettavalta puuttuu muodollinen pätevyys. Keskeisenä syynä on se, että noin joka neljännessä oppilaitoksessa kieliä opettaa joku muu kuin varsinainen kieltenopettaja, esimerkiksi ammattiaineiden opettaja tai ulkomaalainen opettaja.

Runsa kolmannes kieltenopettajista oli osallistunut heille suunnattuun täydennyskoulutukseen vain kerran kolmessa vuodessa tai harvemmin. Koulutukseen osallistuminen vaihteli koulutusaloittain/oppilaitosmuodoittain.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Toimenpiteet opettajankoulutuksen määrälliseksi mitoittamiseksi toteutetaan OPEPRO-hankkeen perusteella tehtävien kokonaisratkaisujen mukaisesti.
- 2) Opetusministeriö käynnistää neuvottelut ammatilliseen kieltenopetukseen painottuvan suuntautumisvaihtoehdon perustamisesta jonkun yliopiston kanssa. Lisäksi ehdotetaan, että selvitetään vastaavanlaisen suuntautumisvaihtoehdon järjestämismahdollisuudet täydennyskoulutuksena joko yliopistoissa ja/tai ammattikorkeakouluissa.

4 Kansainvälistyminen

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret eivät hakeudu kovinkaan aktiivisesti ulkomaille opiskelemaan. Tutkinnon suorittamisen jälkeen halukkuus on jo selvästi suurempi. Huomattava on, että oppilaitosmuotokohtaiset erot halukkuudessa opiskella ja työskennellä ulkomailta ovat suuria.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetusministeriö ja Opetushallitus kehittävät edelleen opiskelijoiden ja opettajien mahdollisuuksia opiskella, harjoitella ja työskennellä ulkomailla koulutuksensa aikana ja sen jälkeen
 - ohjaamalla oppilaitoksia hakemaan EU-rahoitusta eri ohjelmista
 - jakamalla kansainvälistymiseen lisäresursseja
 - korostamalla pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksia ja merkitystä
 - keräämällä ja levittämällä hyviä kokemuksia ja käytänteitä.
- 2) Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset pyrkivät vaikuttamaan asenteisiin tiedottamisella.

5 Opetus- ja arviointikäytännöt

Opinnoista vapauttamisessa esiintyy suuria eroja eri oppilaitosten välillä. Ongelmallista on ruotsin kielen opintojen järjestäminen niille opiskelijoille, jotka on vapautettu ruotsin opinnoista peruskoulussa, vaikka eivät kuuluukaan mihinkään erityisryhmään. Opetuksen eriyttämisessä näyttää olevan puutteita.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus laatii ja tukee opettajille tarkoitettua didaktista materiaalia.
- 2) Kehitetään ja levitetään suullisen kielitaidon arviointimenetelmiä, manuaaleja, salkkuarviointia ja työssä kehittyvän kielitaidon arviointia.
- 3) Opetushallitus jatkaa opettajien didaktiikkaan painotettua täydennyskoulutusta. Erityisesti huolehditaan siitä, että suomen kielen opetus ruotsinkielisessä koulutuksessa kehittyä työlämälähtöiseksi ja eriyttäviä työtapoja soveltavaksi.
- 4) Tuetaan ja kehitetään yhteistyössä Vaasan yliopiston, kauppakorkeakoulujen ja Åbo Akademin kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa ammattikielten opetuksen sisällöllistä tutkimusta ja opettajankoulutusta.

6 Oppimateriaalit

Ammatillisen koulutuksen kielten oppimateriaali on melko kirjavaa, monin osin vanhentunutta eikä eri ammattialoja kuvaavaa materiaalia juuri ole. Ongelmat korostuvat ruotsinkielisessä koulutuksessa, erityisesti suomen kielessä.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Tuetaan erityisesti suomen kielen ammatillisesti suuntautuneita perusoppimateriaaleja, ja kehitetään ammattitilanteisiin soveltuvaa digitaalista materiaalia.
- 2) Kartoitetaan oppimateriaalitarvetta yhdessä kustantajien kanssa.
- 3) Jatketaan opettajien täydennyskoulutusta modernin tekniikan hyväksikäyttämismahdollisuuksista omassa opetuksessa.

7 Oppimistulokset

Ammatillisista oppilaitoksista valmistuvien kielitaidossa on eroja, vaikka englannin kielen taito oli yleisen kielitutkinnon testillä (YKI) mitattuna tavoitteiden mukainen. Tulokset antavat tukea jopa kielitaitotasotavoitteen nostamiseen englannin kielessä ja myös muissa A-kielissä. Ruotsin kielen ja suomen kielen oppimistulokset ovat opiskelijoiden itsensä ja myös opettajien arvioiden mukaan selvästi huonommat kuin englannin kielessä.

Keväällä uudistetuissa valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa kielten tavoitetasot on tarkistettu siten, että A-kielten osaamisvaatimuksia on nostettu ja arviointikriteerit määritelty erikseen muille kielille. Toisen kotimaisen kielen osaamisvaatimukset on myös tarkistettu.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Kansallisessa oppimistulosten arviointiohjelmassa tulee varmistaa, että ammatillisen koulutuksen tuottamaa kielitaitoa arvioidaan säännöllisesti ja monipuolisesti ja siten, että se tukee sekä oppilaitoksissa annettavaa kieltenopetusta että kansallisella tasolla tapahtuvaa kehittämistä.
- 2) Opetushallitus laatii tukimateriaalia opettajille opiskelija-arvioinnista.

III TOISEN KOTIMAISEN KIELEN OPETUS AIKUISILLE

1 Kielitaito

Tilastokeskuksen vuoden 1995 Aikuiskoulutustutkimuksen mukaan 18–64-vuotiaista aikuisista 72 prosenttia sanoo osaavansa vähintään yhtä vierasta kieltä. Ruotsin kieltä sanoi osaavansa 55 prosenttia. Nämä ovat henkilöiden omia arvioita, eivät virallisen testauksen tuloksia. Tällaisinaankin ne jäivät määrällisesti ja laadullisesti alle Kieliohjelmakomitean määrittämien tavoitteiden.

Vaikka yli puolet työkäisistä on ruotsin kielen osaajia, heidän ruotsin kielen taitonsa arvioidaan olevan työtehtävissä riittämätön. Erityiset tarpeet kohdistuvat suullisen kielitaidon parantamiseen, vaikka kirjallinenkin taito on alkanut tulla yhä tärkeämmäksi. Sitä paitsi 900 000 työkäistä ei oman arvionsa mukaan osaa kieliä lainkaan. Aikuisille vuodesta 1922 asetetut viralliset vaatimukset koskevat vain kotimaisten kielten osaamista julkisissa viroissa. Parhaillaan ollaan uusimassa kielilainsäädäntöä ja kansalaisuuslainsäädäntöä sekä asettamassa vaatimuksia maahanmuuttajien kielitaidolle.

2 Kielten opiskelu

Aikuisille annettuun vieraiden kielten opetukseen on osallistunut vuosittain arviolta noin 220 000–250 000 aikuista. Merkittävää on, että toisen asteen koulutuksen jälkeen aikuiset putoavat pois systemaattisen kielenopetuksen jatkumosta, mikä heikentää heidän mahdollisuuksiaan säilyttää hyvä kielitaito tai parantaa sitä tehokkaasti. Aikuisille on tarjolla lähinnä kulttuuriltaan erilaisten tahojen/aikuisoppilaitosten tarjoamaa pienimuotoista kurssitusta, jota viranomaiset eivät ohjaa. Aikuisten maailmassa kaikilla osapuolilla näyttää olevan epärealistinen käsitys hyvän kielitaidon saavuttamisen vaatimasta opiskelupanoksesta. Aikuinen oppii luonnollisesti myös työssä, mikäli työtehtävät sisältävät äidinkielen lisäksi runsaasti muiden kielten käyttöä.

3 Kielten opetus

Opetushallituksen arviointiraportin (Vieraiden kielten osaaminen Suomessa, aikuisten kielitaidon arviointi 1998) mukaan kielenopetustunnit vuonna 1995 jakaantuivat sivulla 18 olevassa taulukossa 1 seuraavasti:

TAULUKKO 1 Kielenopetustuntien jakaantuminen vuonna 1995

Oppilaitosmuoto	Kieltenopetustunnit	Niistä ruotsia
Kansalaisopistot	373 533	6 %
Kansanopistot	72 000	19 %
Opintokeskukset	16 505	3 %
Aikuislukiot	467 712	12 %
Ammatilliset aikuis- koulutuskeskukset	102 658	16 %
Ammatillisten oppilai- tosten aikuiskoulutus	81 605	5 %
Kesäyliopistot	24 000	10 %
Yliopistojen täydennys- koulutuskeskukset	27 740	–
Kielikoulut, ystävyysseu- rat ja kulttuurikeskukset	382 979	–
Muut	–	–

Aikuiskoulutuksena järjestetyn vieraiden kielten koulutuksen kokonaismäärä oli arviolta noin 1,3–1,4 miljoonaa opetustuntia vuonna 1996. Siitä julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa oli hieman alle 0,9 miljoonaa tuntia. Arviointiraportin mukaan julkisen valvonnan alaiset oppilaitokset vastaavat työelämän kielitaitovaatimukseen yksityisiä kielikoulutuksen järjestäjiä heikommin.

4 Yleiset kielitutkinnot

Suomessa toimii kansallinen kielentestausjärjestelmä, yleiset kielitutkinnot. Järjestelmä perustuu Euroopan neuvoston pitkäaikaiselle työlle, jonka tarkoitus on saada Eurooppaan kielitaitoa ja kielentestausta koskeva yhteinen ajattelu. Jos siinä onnistutaan, kukin maa voi laatia omat kielitestinsä ja antaa todistukset, jotka ovat vertailukelpoiset maasta toiseen. Suomalainen järjestelmä tarjoaa jo yhdeksän kieltä: englantia, espanjaa, italiaa, ranskaa, ruotsia, saamea, saksaa, suomea ja venäjää. Kielitutkintoja on tähän mennessä suoritettu yli 11 000, joista ruotsin kielen tutkintojakin jo 1 200. Arvostelua on syntynyt siitä, että valtio ei hyväksy tätä omaa tutkintoaan valtion ja kuntien virkoihin vaadituksi pätevyudeksi. Tämän vuoksi aikuisoppilaitokset eivät myöskään järjestä näihin tutkintoihin valmentavaa ruotsin kielen koulutusta.

Keskeinen kiistakysymys alan ammattilaistenkin keskuudessa näyttää olevan se, millaisiin työtehtäviin tarvitaan alakohtaisesti painottunut kielitaidon arvio ja missä riittää yleisen kielitaidon tason arvio. Yleiset kielitutkinnot mittaavat jälkimmäistä ja ovat siis kaikille kansalaisille soveltuva kielitaidon tason mittaaja. Kielitaidon yleistaso ennustaa myös alakohtaisen kielitaidon hankkimisen vaikeuden tai helppouden. Jos taas laaditaan alakohtainen kielitesti, se kelpaa vain yhdelle ammattialalle. Tasapuolisuuden nimissä näitä testejä pitäisi silloin valmistaa kaikille aloille. Riittääkö pienessä maassa todellisia asiantuntijoita ja rahoitustaloudellisia resursseja varioida testijärjestelmä näin pitkälle?

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Yleisten kielitutkintojen asemaa vahvistetaan eri koulumuodoissa annettavassa kielten opetuksessa. Kielitutkinnon suorittamisella voidaan korvata eri koulumuodoissa vaadittavia opintoja.
- 2) Jatko-opintoihin ja työtehtäviin vaadittavan kielitaidon arvioimiseksi Suomessa suositellaan yleisten kielitutkintojen asteikkoa, sillä monet muut markkinoilla olevat tästä poikkeavat asteikot aiheuttavat sekaannusta kansalaisten ja viranomaisten keskuudessa.
- 3) Kieltenopettajien koulutuksessa hyödynnetään kattavasti Euroopan neuvoston laatima yleiseurooppalainen viitekehys (Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference), jonka mukaiselle ajattelulle jo yleiset kielitutkinnot pohjautuvat.
- 4) Aikuisten kieltenopiskeluun ja -opettamiseen liittyvää tutkimusta lisätään korkeakouluissa. Jokin tutkimuslaitos voisi erityisesti keskittyä tähän tehtävään.
- 5) Aikuisoppilaitokset veloitetaan samalla paikkakunnalla yhteistyöhön keskenään ja suunnittelemaan kielenopetuksen tarjonta niin, että aikuiset voivat opiskella itselleen yhä paremman kielitaidon.
- 6) Etä- ja monimuoto-opetuksen kehittämiseen ja käyttöönottoon varataan riittävästi rahoitusresursseja.

IV SUOMEN KIELEN OPETUS RUOTSINKIELISISSÄ OPPILAITOKSISSA

1 Aineen asema opetussuunnitelmassa

Toista kotimaista kieltä suomea opiskellaan ruotsinkielisissä kouluissa pääsääntöisesti ala-asteelta alkavana pitkänä (A-) kielenä, useimmiten alusta alkaen pakollisena aineena (A1). Siksi sitä lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissakin opiskellaan pitkän oppimäärän mukaan ja useimmat (n. 80 %) suorittavat ylioppilastutkinnoissa pitkän oppimäärän mukaisen kokeen. Ammatillisissa oppilaitoksissa suomea opiskellaan vähintään kaksi opintoviikkoa (suomenkielisissä oppilaitoksissa ruotsia yleensä vain yksi opintoviikko). Myös korkeakoulujen yleisten opintojen suomen kielen vaatimukset ovat siksi melko suuria. Vain Ahvenanmaalla useimmat opiskelevat suomea vapaaehtoisena aineena B-tason oppimäärän mukaan, mutta sen opetus alkaa sielläkin useimmiten jo ala-asteella ja vastaa suurin piirtein mantereen A2-kielen tasoa. Suomen kielen opetus ruotsinkielisissä oppilaitoksissa on siis käytännössä huomattavasti laajempaa kuin ruotsin opetus suomenkielisissä oppilaitoksissa. Tämä vaikuttaa tuntijaon ja resursien käyttöön ja lisää pätevien opettajien, opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen sekä oppimateriaalien, seurannan ja ohjauksen tarvetta.

2 Heterogeeninen lähtötilanne ja oppilaiden motivaatio

Lisääntyvän kaksikielisyyden vuoksi oppilaiden kielitaustassa ja opiskelumotivaatiossa on suuria eroja. Opetushallituksen ruotsinkielisen linjan tuoreen karitoituksen mukaan noin kolmasosa ruotsinkielisten ala-asteen koulujen oppilaista on kouluun tullessaan taustaltaan kaksikielisiä ja lisäksi noin viidesosa kuulee ja puhuu säännöllisesti suomea elinympäristössään. Noin 45 % oppilaista on kuitenkin edelleen vailla kosketusta suomen kieleen koulun ulkopuolella. Kielitaustan erilaisuus jakautuu alueellisesti siten, että suurin osa kaksikielisistä perheistä ja oppilaista asuu kaupungeissa, varsinkin pääkaupunkiseudulla, Turussa ja muissa suuremmissa rannikkokaupungeissa. Yksikielisyys, useimmiten vahvasti murteellinen, puolestaan keskittyy Pohjanmaan ja Uudenmaan maaseudulle, Turunmaan saaristoon ja Ahvenanmaalle. Eriasteinen kaksikielisyys, joka ei ole ainoastaan alueellista vaan myös yksilöllistä, aiheuttaa kaikilla koulutasoilla hyvin heterogeenisiä opetusryhmiä ja asettaa suuria vaatimuksia oppimateriaaleille ja opettajien kyvyille eriyttää ja yksilöidä opetusta.

Oppilaiden vaihteleva lähtötaso näkyy selvästi myös paikallisissa opetussuunnitelmissa siten, että yksikielisillä ruotsinkielisillä paikkakunnilla on melko paljon käytetty hyväksi mahdollisuutta varsinkin ala-asteella nostaa suomen kielen vuosiviikkotuntimäärää minimimäärästä (8) kymmeneen, jopa 12–14 vuosiviikkotuntiin. Monella paikkakunnalla suomen opetus alkaa jo ensimmäisellä ja toisella luokalla leikin- tai askartelunomaisella suomen harrastuksella ja kerhoilla (ns. kielisuihkuilla). Nämä ponnistelut tasaavat jonkin verran kielitaustasta johtuvia

eroja ja näkyvät toivottavasti vähitellen myös ylempien asteiden opetuksessa ja tuloksissa.

Vuodesta 1987 alkaen on ruotsinkielisissä kouluissa asteittain perinteisen oppimäärän rinnalla otettu käyttöön kaksikielisille oppilaille tarkoitettu ns. äidinkielenomainen oppimäärä. Valtakunnallisesti ohjatun tuntikehyksen aikana toisen kotimaisen kielen opetuksen eriyttämiseksi säädettiin tuntimäärän korottamismahdollisuus, joka nykyisessä valtiosuosjärjestelmässä muiden erityistarpeiden ohella sisältyy kaksikielisten kuntien ruotsinkielistä opetusta varten säädettyyn 10 %:n korotukseen. Ei ole selvitetty, missä määrin tätä korotusta kunnissa todella on käytetty erityisesti toisen kotimaisen kielen opetuksen eriyttämiseen. Koulujen opetussuunnitelmien perusteella useimmissa kaksikielisten kuntien peruskouluissa ja lukioissa on ainakin jossain muodossa käytössä mainittu äidinkielenomainen suomen opetus. Sen toteutus ja teho kuitenkin riippuu paljon opettajavoimista ja opetusjärjestelyistä. Vaativamman, äidinkielenomaisen suomen opetuksen motivaatiota vähentää peruskoulun yläasteella ja lukiossa se, että sen opiskelua ei erityisesti palkita siirryttäessä seuraavalle asteelle eikä ylioppilastutkinnoissa ole sitä varten vielä säädetty erityistä koetta. Kaksikieliset voivat kyllä halutessaan suorittaa suomenkielisten koulujen äidinkielen kokeen. Suurin osa heistä ei kuitenkaan pysty kilpailemaan arvosanoista suomenkielisten kokeilaiden kanssa, vaan varmistavat mieluummin korkean arvosanan A-suomen kokeessa. Vain muutama kokelas vuodessa on toistaiseksi uskaltanut valita toisen kotimaisen kielen kokeen tilalle toisen äidinkielen kokeen.

Toimenpide-ehdotuksia kohtiin 1 ja 2

- 1) Kartoitetaan ja seurataan mainittuja eriyttämistoimenpiteitä, eriytetään paremmin varsinkin ala-asteen suomen oppimateriaaleja, lisätään perus- ja täydennyskoulutuksella opettajien kykyä eriyttää opetusta.
- 2) Lisätään yhteistyötä suomenkielisten koulujen kanssa ns. äidinkielenomaisen suomen opetuksessa.
- 3) Eriytetään ylioppilastutkinnon suomen kielen koe ja sen arvostelu tai annetaan kaksikielisille mahdollisuus suorittaa vaativampana koemuotona maa-hanmuuttajille tarkoitettu suomi toisena kielenä -koe .

3 Opettajat

Suomenkielisissä ala-asteen kouluissa A-ruotsin opetuksesta vastaavat pääasiassa kiertävät aineenopettajat tai tuntiopettajat. Ruotsinkielisissä kunnissa oli aiemmin jonkin verran kiertäviä suomen kielen opettajia, mutta heistä on vähitellen luovuttu. Niinpä suurimman osan melko laajasta suomen alkeisopetuksesta hoitavat luokanopettajat, sellaisetkin, joilla ei ole erikoistumisopintoja suomen kielessä. Heidän on luonnollisestikin vaikea opettaa varsinkin äidinkielenomaista oppimäärää. Yllä kuvatusta opetuksen laajuudesta ja eriyttämistarpeista aiheutuva opettajatarve on suhteellisesti suurempi kuin vastaava suomenkielisten koulujen ruotsin opettajien tarve.

Myös suomen aineenopettajista on suuren tuntimäärän ja eriyttämistarpeiden takia ajoittain varsinkin peruskoulun yläasteella ja ammatillisessa koulutuksessa ol-

lut pulaa. Tilanne on 1990-luvulla poikkeuskoulutuksen ja muutaman suuremman tutkintovuosi- luokan vuoksi parantunut, mutta se saattaa suurten ikäluokkien opettajien siirtyessä eläkkeelle taas huonontua. Ammatillisen koulutuksen suomen opetuksesta osa hoidetaan edelleenkin tuntiopettajien avulla.

Toimenpide-ehdotuksia

A. Peruskoulutus

- 1) Yhä useampi luokanopettajaksi opiskeleva olisi saatava erikoistumaan suomen kielen opetukseen.
- 2) Edistetään opettajavoimien käyttöä kunnissa yli perinteisten kouluasterajojen, perustetaan eri koulumuodoille yhteisiä opettajanvirkoja ja lisätään yhteistyötä myös suomenkielisten koulujen kanssa kaksikielisille tarkoitettun äidinkielenomaisen suomen opetuksessa.
- 3) Tehostetaan pedagogisesti suuntautuneiden opiskelijoiden suomen aineopinto niin, että suoritettujen tutkintojen määrä suhteessa aloituspaikkoihin kasvaa. Helsingin yliopiston suomen kielen opetuksen ns. B-linja olisi elvytettävä, niin että aineen rekrytointipohja laajenee .
- 4) Lisätään ja edistetään myös muualla, esimerkiksi Vaasan yliopistossa ja Ruotsissa, suomen kieltä opiskelevien pedagogisia opintoja Vaasassa.
- 5) Haetaan yhteyksiä maahanmuuttajien suomen kielen (suomi vieraana ja suomi toisena kielenä -opetuksen) opettajien koulutukseen, didaktiseen kehittämistyöhön ja tutkimukseen.

B. Täydennyskoulutus

- 6) Lisätään ruotsinkielisillä rannikkoseuduilla toimivien suomen kieltä opettavien luokanopettajien aineenhallintaa ja didaktista pätevyyttä.
- 7) Kehitetään erityisesti äidinkielenomaisen suomen opetuksen sisältöä ja opetusta eriyttäviä opetusmenetelmiä.

4 Oppimateriaalit

Ruotsinkielisille kouluille tarkoitettun oppimateriaalituotannon kannattavuus on heikkoa. Lisäksi monipuolisen ja tarpeeksi eriyttävän suomen oppimateriaalin laatimiseen on vaikea löytää sopivia henkilöitä. Tämä on aiheuttanut jälkeenjääneisyyttä jopa perusmateriaaleissa. Peruskoulun ala-asteen suomen kielen opetuksessa on osittain vieläkin käytössä 1970-luvulla valmistuneet oppikirjat, ja lukion ainoa kurssimuotoisen opetuksen tarpeisiin 1980-luvun alussa syntynyt kirjasarja (Tiedot talteen 1–7) on vasta nyt väistymässä. Ala-asteen ja lukion opetukseen on nyt tulossa kaksikin uutta kirjasarjaa, mutta peruskoulun yläasteen oppimateriaalien 1990-luvun alussa alkanut uudistustyö on laatijapulan takia ollut kauan pysähdyksissä. Ammatillisen koulutuksen eri aloille ei ole koskaan tehty omaa materiaalia. Lukiossa, ammatillisessa opetuksessa ja äidinkielenomaisessa opetuksessa voidaan ja pitääkin käyttää paljon autenttista kielimateriaalia, mutta perusaineistonkin kerääminen ja laadinta tekee opettajan työn raskaaksi. Peruskoulun ala-asteen opettajat puolestaan tarvitsevat materiaalia opetuksen eriyttämiseksi.

Muiden kielten materiaaleihin verrattuna suomen opetuksen av- ja muu tukimateriaali, varsinkin atk-avusteinen materiaali, on vähäistä. Tosin siihen on vieraiden kielten opetukseen verrattuna helpompi saada autenttista kielimateriaalia sekä kytkeä opinnot käytännön tilanteisiin ja kohdata syntyperäisiä puhujia.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus jatkaa suomen materiaalin tuotantotukea ja auttaa yhteistyössä Svenska kulturfondetin kanssa kustantajia löytämään, irrottamaan ja kouluttamaan päteviä oppimateriaalien laatijoita.
- 2) Tuetaan erityisesti av- ja atk-avusteisen materiaalin laadintaa.
- 3) Laaditaan peruskoulun ala-asteen äidinkielenomaisen suomen harjoitusmateriaalia.
- 4) Kootaan ja julkaistaan eri alojen ammatillisen suomen opetukseen sopivaa teksti- ja harjoitusmateriaalia sekä kehitetään video- ja televisiomateriaalia palvelu- ja muiden ammatillisten kielitilanteiden havainnollistamiseksi.
- 5) Selvitetään suomen ulkomaalaisopetukseen ja maahanmuuttajille (suomi vieraana kielenä -opetukseen) laadittujen materiaalien sopivuutta ruotsinkielisille.

5 Ainedidaktinen kehittämistyö ja tutkimus

Suomi on ainoa maa, jossa suomen kieltä opetetaan toisena kotimaisena, toisena ja vieraana kielenä systemaattisesti kaikilla kouluasteilla. Suomen kielen didaktiikkaa tutkitaan ja kehitetään Åbo Akademin kasvatustieteellisessä tiedekunnassa Vaasassa, Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen ulkomaalaisopetuksessa sekä sellaisissa kielikeskuksissa ja yliopistoissa, joissa opetetaan suomen kieltä vieraana kielenä ulkomaalaisille. Åbo Akademin suomen kielen didaktiikan apulaisprofessorin virka täytettiin pätevin voimin vasta 1990-luvun alussa, ja sen haltija on osallistunut myös Opetushallituksen toimeksiantotutkimukseen. Muualla on suoritettu joitakin suomen kielen opetusta koskevia opin- näytteitä, ja Jyväskylän yliopistossa on koottu viitetiedosto kaikista suomen kielen opetusta koskevista kirjoista ja artikkeleista. Ainedidaktinen perustutkimus on kuitenkin edelleen vähäistä; esimerkiksi oppimateriaalierittelyä, kieli- ja opetustilanteiden tutkimusta ja ammattikielen tarveanalyysiä puuttuu. Koska suomen kielen didaktiikan tutkimus on vähäistä ja hajanaista, opettajien on myös vaikea seurata sitä.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus kokoaa tilaustyönä tai yhteistyössä yllä mainittujen korkeakoulujen kanssa tiedoston kaikista suomen kielen opetusta hyödyttävistä tutkimuksista.
- 2) Opetushallitus ja/tai jokin yllä mainituista laitoksista järjestää suomen kielen didaktiikan symposiumin, jossa kootaan tähän asti saatua tutkimustietoa ja generoidaan uusia tutkimushankkeita.
- 3) Opetushallitus rohkaisee suomen kielen didaktiikan tutkimusta jatkamalla aineen kehittämistä helpottavaa toimeksiantotutkimusta.

6 Maan kaksikielisyyden hyödyntäminen; opiskelu ja opettaminen toisella kotimaisella kielellä

Vaikka ruotsin- ja suomenkieliset kansalaiset elävät ja työskentelevät Suomessa limittäin ja heidän elämänsä, kieltensä ja kulttuurinsa ovat syvästi integroituneet toisiinsa, hyödynnetään kummankin kieliryhmän kouluissa kaksikielistä ympäristöä hämmästyttävän vähän. On toki olemassa muutamia kaksikielisiä ammatillisia oppilaitoksia ja korkeakouluja, joissa kanssakäyminen, opiskelu, opettaminen ja tutkiminen yli kielirajojen on jokapäiväistä. Peruskouluissa, lukioissa, useimmissa ammattioppilaitoksissa sekä Åbo Akademin opettajankoulutusta palvelevissa tiedekunnissa kanssakäyminen toisen kieliryhmän kanssa on kuitenkin vähäistä. Tämä toisen kotimaisen kielen ja kulttuurin vierastaminen johtuu osaksi oman kielen ja kulttuuriautonomian luonnollisesta suojeluvaietuksesta, mutta se saattaa myös olla turhaa perinteistä, käytännön ratkaisujen aiheuttamaa eristäytymistä.

KIMMOKE-hankkeen pilottikunnissa on saatu aikaan joitakin yhteistyömalleja. Niitä voitaisiin parantaa ja lisätä virallisilla ja henkilökohtaisilla kontakteilla sekä sähköisten viestimien avulla. Opettajat voisivat vierailla toisen kieliryhmän kouluissa, keskustella yhteisistä ja erilaisista opetusperinteistä, vaihtaa materiaaleja keskenään ja pitää yhteyttä toistensa järjestöihin. Toisen ja korkean asteen koulutuksessa voitaisiin järjestää opetustuokioita, oppitunteja, jopa kokonaisia jaksoja tai kursseja toisella kotimaisella kielellä syntyperäisten vierailevien opettajien avulla. Yksittäiset opiskelijat ja opiskelijaryhmätkin voisivat joksikin aikaa vaihtaa koulua tai ainakin vierailla yli kielirajan. Tällaista vaihto- ja vierailutoimintaa on luonnollisesti harrastettava toisten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä vaalien ja kunnioittaen. Siihen liittyvät järjestelyongelmat ja muut esteet olisi kokeiluilla kartoitettava ja poistettava.

Varsinaista varhaista kielikylpyä on ruotsinkielisissä kouluissa kokeiltu ainoastaan yhdellä paikkakunnalla, Kokeilu on osoittanut siihen liittyvän samanlaisia ongelmia kuin vastaavissa suomenkielisissä kielikylvyissä. Varhaisen täydellisen kielikyllyn sijaan voitaisiin ruotsinkielisissä kouluissa kehittää myöhäisen kielikyllyn malleja sekä pienimuotoista toiskielistä opiskelua, ts. käyttää suomenkielisiä materiaaleja, suorittaa projekteja, järjestää suomenkielisiä opetustuokioita jne. Tällainen toiminta on suositeltavaa erityisesti paikkakunnilla, joiden opiskelijoilla ei ole jokapäiväistä kanssakäymistä suomenkielisten kanssa; kaksikielisillä paikkakunnilla äidinkielen vaaliminen on puolestaan tärkeämpää.

Laajamittaista toiskielistä opiskelua ja opetusta on luontevinta kehittää ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa. Silloin on kuitenkin pidettävä huolta siitä, etteivät äidinkielen koulusivistys, ajattelu ja käsitemaailma horju, vaan että kieli- ja ammattitaidosta syntyy eheä kokonaisuus ja että opiskelijoiden oman kielen ja kulttuurin arvostus ja tuntemus säilyy.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Opetushallitus kehottaa kummankin kieliryhmän lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia järjestämään opetustuokioita ja kehittämään opiskelumuotoja myös toisella kotimaisella kielellä eikä vain englanniksi.

- 2) Järjestetään pienmuotoista opettaja- ja opiskelijavaihtoa käytännön ja asenteellisten esteiden kartoittamiseksi ja poistamiseksi.
- 3) Kehitetään kieliryhmien välistä sähköistä viestintää sekä edistetään jo opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa materiaalien ja kokemusten vaihtoa yli kielirajan.

7 Aikuisopetus ja kielitutkinnot

Erään kyselyn mukaan noin 30 % ruotsinkielienemmistöisten maalaiskuntien 35 vuotta täyttäneestä väestöstä on yhä vailla suomen kielen taitoa, mutta yleiset kansalais- ja työväenopistojen kurssit eivät näytä heitä houkuttelevan. Huomattavasti enemmän on tarvetta parantaa työelämässä tarvittavan suomen kielen osaamista. Kansalais- ja työväenopistojen olisi arvioitava uudelleen rooliin suomen kielen opetuksen järjestäjinä ja järjestettävä työelämän eri tarpeita palvelevaa täydennyskoulutusta. Lisäksi voitaisiin ruotsinkielisillä paikkakunnilla tarjota suomalaisen kulttuuriin, kirjallisuuteen ja yhteiskuntaan perehdyttävää opetusta sekä tukea opiskelijoiden yhteydenpitoa suomenkielisiin paikkakuntiin ja samanikäisiin. Opistot voisivat myös yhteistyössä joukkotiedotusvälineiden kanssa kehittää etä- ja itseopiskelua niille, jotka tarvitsevat suomen kieltä ammatti- tai korkeakouluopintojensa tueksi tai johonkin muuhun erityistarkoitukseen.

Ruotsinkieliselle aikuisväestölle on järjestetty hyvin vähän suomen kielen intensiivikoulutusta esimerkiksi suggestopedisin menetelmin, samalla tavoin kuin sitä järjestetään maahanmuuttajille aikuiskoulutuskeskuksissa. Tällainen koulutus voisi ehkä perinteisiä kielikursseja paremmin palvella niiden aikuisten tarpeita, jotka eivät ole aikaisemmin opiskelleet suomen kieltä mutta tuntevat tarvitsevänsä sitä esimerkiksi matkoilla ja arkielämässä. Suomenruotsalainen kirjeopisto (Distis) on laajentanut kurssitarjontaansa ja on parhaillaan kehittämässä etälukio-toimintaa yhteistyössä Helsingin ruotsinkielisen aikuislukion kanssa, mutta muutoin suomen etäopiskelumahdollisuudet sekä radion ja television suomen kielen kurssitarjonta ovat vähäisiä. Suomen kieleen ei ole esimerkiksi koskaan tehty kunnan televisiokurssia tai opetusvideoita eri tarkoituksiin, esimerkiksi ammatti- tai palvelutilanteisiin.

Kielitutkinnot joutunevat uudelleen arvioitaviksi kielilain uudistamisen yhteydessä. Siinä yhteydessä on huomattava, että perinteiset virkamiehiltä vaadittavat kielikokeet (pieni ja iso kielikoe) ovat ammatillisia kielikokeita ja että niihin rinnastetaan myös yliopistojen eri tiedekuntien yleisopinnoissa ja ammattikorkeakouluissa järjestettävät kielikurssit ja -kokeet. Yleisen kielitutkinnon eritasoiset suomen kielen kokeet eivät voi korvata niitä, ennen kuin niihin on kehitetty eri alojen ammatillisia osioita.

Toimenpide-ehdotuksia

- 1) Aikuiskasvatuksen suomen kielen kurssien luonnetta on muutettava ja kehitettävä niin, että ne palvelevat paremmin työelämän tarpeita.
- 2) Opistoissa tarjottavia yleissivistäviä suomen kielen kursseja kehitetään kulttuurin, maantuntemuksen ja kirjallisuuden suuntaan.

- 3) Kehitetään ja tuetaan suomen kielen kurssitarjontaa ja opiskelumahdollisuuksia myös sähköisten viestimien kautta.
- 4) Yleisiin kielitutkintoihin laaditaan suomen kielessä myös ammatillisia osioita.

OSA II

RUOTSIN KIELEN OPETUS 1990-LUVULLA
SUOMENKIELISISSÄ PERUSKOULUISSA
JA LUKIOISSA

Taustaa

Tähän muistioon on taustaksi toisen kotimaisen kielen opetuksen kehittämistä suunnitelmalle koottu tietoa ruotsin kielen opetuksesta peruskouluissa ja lukioissa. Ruotsin kielen oppimistuloksia peruskoulussa tarkastellaan tutkimustiedon avulla. Ylioppilastutkintolautakunnan tilastoaineistosta on koottu tietoa ylioppilastutkinnon ruotsin kokeiden tuloksista. Lisäksi esitellään ruotsin kieleen ja kulttuuriin liittyviä asennetutkimuksia.

Sekä tutkimusten että arkitiedon perusteella ruotsin opetuksen keskeisenä ongelmana näyttäisi olevan oppilaiden kielteinen asennoituminen ja sen myötä motivaatiovaikeudet. Muistiota laadittaessa on pyritty ottamaan huomioon, ettei yksittäinen opettaja voi juurikaan vaikuttaa yhteiskunnassa ruotsin kieleen liittyviin asenteisiin. Sen sijaan koulu voi ja sen pitää vaikuttaa luokkahuonetason motivaation synnyttämiseen ja ylläpitämiseen.

1 Ruotsin kielen tuntimäärät peruskouluissa ja lukioissa

Valtioneuvoston päätöksellä 23.9.1993 (Anon. 1993b) peruskoulun yläasteelta alkavan B1-kielen¹ tuntimäärää vähennettiin kolmanneksella, yhdeksästä kuuteen vuosiviikkotuntiin². Ala-asteelta alkavan A-kielen kaikille yhteistä tuntimäärää yläasteella korotettiin seitsemästä vuosiviikkotunnista kahdeksaan vuosiviikkotuntiin. Ruotsin kielen pakollisena oppiaineena (B1- tai A1-kieli) opiskeltavien vuosiviikkotuntien minimimituntimäärät vuodesta 1985 lähtien ilmenevät taulukosta 2.

TAULUKKO 2 Ruotsin kielen opetuksen tuntimäärät vuodesta 1985 alkaen

Kieli	Peruskoulu		Lukio		Yhteensä
	vvt ²	h	kurssia	h	
A-kieli 1985–	15	540	8	304	844
A1-kieli 1994–	16–*	608	6–*	228	836
B1-kieli					
1985–	9	326	7	266	592
1994–	6–*	228	5–*	190	418

* pakollinen minimimituntimäärä

¹ A1-kieli on ala-asteelta, tavallisimmin kolmannelta luokalta alkava yhteinen kieli (englanti, ruotsi/ suomi, ranska, saksa tai venäjä). A2-kieli on ala-asteelta, tavallisimmin 5. luokalta alkava vapaaehtoinen kieli, B1-kieli on 7. vuosiluokalta alkava yhteinen toinen kotimainen kieli tai englanti; mikäli oppilas on kuitenkin aloittanut jo ala-asteella sekä englannin että toisen kotimaisen kielen opiskelun, hän voi jatkaa niitä molempia A-kielinä yläasteellakin.

² vvt, vuosiviikkotunti = viikkotuntimäärä, jonka verran oppiainetta yhteensä vähintään opiskellaan.

Minimituntimäärän lisäksi on mahdollista valita valinnaiskursseja, joskaan peruskoulussa ne eivät läheskään aina toteudu valintojen vähäisyyden tai tarjonnan puuttumisen vuoksi. Kattavaa tilastotietoa joustavuuden hyväksi käytön määräästä ei ole.

Opetushallitus teki syksyllä 1995 kyselyn (Apajalahti ym. 1996) opetussuunnitelmatyön edistymisestä peruskoulussa. Tarkastelussa oli mukana 100 yläastetta, joilla kyselyn tulosten mukaan oli yhteensä 107 valinnaiskursseja. Näistä 28 oli ruotsin kursseja yhteensä 20 eri koulussa. Aihepiirin mukaan ruotsin kurssit olivat

- kertaus-, tuki-, täydennyskursseja (5)
- lisä- ja syventäviä kursseja (10)
- käytännön kielitaito- ja keskustelukursseja (7) ja
- erikoiskursseja (6).

Ruotsin kieltä opiskellaan pääasiassa yläasteelta alkavana (B1) kielenä. Lukuvuonna 1998/99 yläasteen oppilaista 85,8 prosenttia ja lukion päästötodistuksen saaneista oppilaista 86,8 prosenttia opiskeli ruotsia B1-oppimäärän mukaan. A1-kielenä ruotsia opiskellaan verraten vähän. Sen sijaan sen suosio ala-asteelta alkavana vapaaehtoisena A2-kielenä on viime vuosina lisääntynyt. Lukuvuonna 1998/99 ruotsin kielen A1- tai A2-oppimäärää opiskeli yhteensä 3,9 prosenttia peruskoulun 1.–6. luokkien oppilaista, lukuvuonna 1994/95 vastaavasti vain 2,7 prosenttia oppilaista. (Liitteet 1–2.)

Lukion tuntijakoratkaisu 23.9.1993 vähensi oppilaalle pakollisten kurssien määrää A-kielessä kahdeksasta kuuteen ja B1-kielessä seitsemästä viiteen. Valtakunnallisten syventävinä opintoina tarjottavien kurssien vähimmäismäärä on tuntijakopäätöksen mukaan kummassakin kielessä kaksi. Näiden lisäksi koulu voi tarjota koulukohtaisia syventäviä kursseja, joiden määrä voi vaihdella yhdestä viiteen. Opetushallituksen saaman tiedon mukaan oppilaitoksissa on usein toteutunut suullisen kielitaidon kurssi. Pakollisten ja syventävien kurssien vähimmäismäärä vastaa yhteensä edellisen tuntijaon kurssimäärää. Osa oppilaista ei kuitenkaan valitse syventäviä kursseja.

Edellä kuvattu osoittaa, että suurin osa varsinkin peruskoulun oppilaista opiskelee ruotsia pienemmän tuntimäärän mukaan kuin ennen tuntijakouudistusta. Tuntimäärien muutosten heijastuksia opetukseen ja oppimistuloksiin erityisesti B1-ruotsissa tulisikin tutkia mitä pikimmin.

2 Tutkimuksia ruotsin kielen oppimistuloksista ja opiskelumotivaatiosta

S seuraavassa esitellään ruotsin oppimistuloksista ja ruotsin kielen opiskeluun asennoitumisesta tehtyjä tutkimuksia.

2.1 Ruotsin oppimistuloksia peruskoulussa

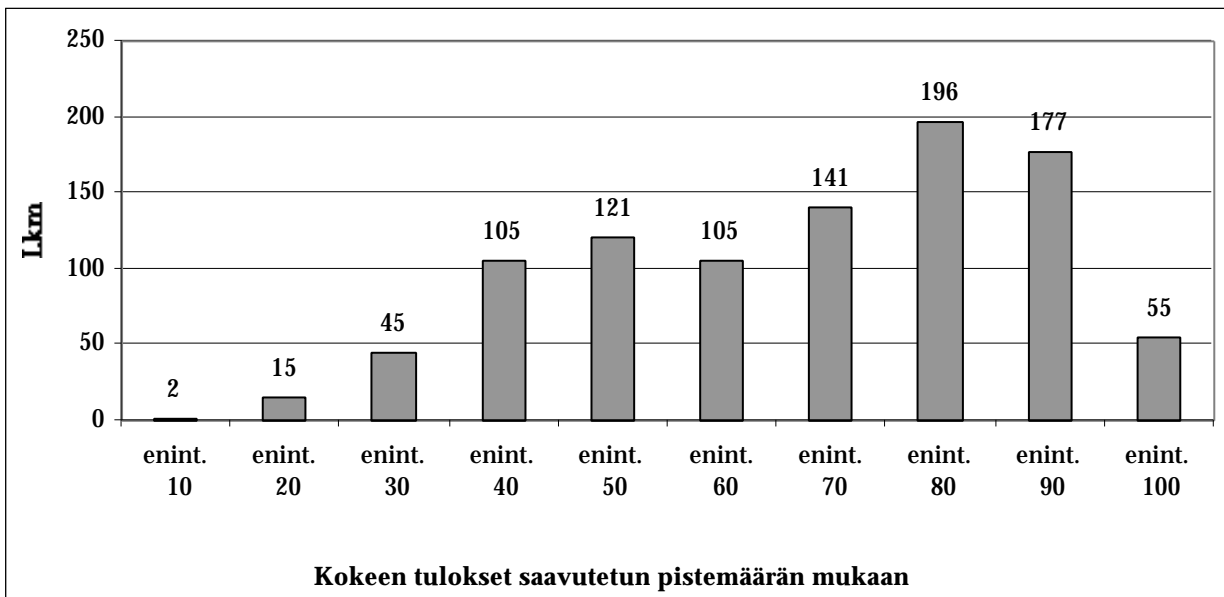
Kärkkäinen (1993) teki vuonna 1991 tutkimuksen peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten B-ruotsin taidosta. Tutkimuksen mukaan peruskoululaiset osasivat keski-

määrin 720 sanaa, eli noin 80 prosenttia sanasto-otannan perustana olleesta 900 keskeisestä sanasta. Tytöt olivat selvästi parempia (770 sanaa) kuin pojat (670 sanaa). Lisäksi kaupunkikoulujen opetusryhmissä osattiin keskimäärin 60 sanaa enemmän kuin maaseutukouluissa.

Kärkkäinen (1993) selvitti tässä tutkimuksessa myös peruskoululaisten asenteita ruotsin kielen opiskelua kohtaan. Tutkimus osoitti, että ruotsia pidettiin melko tärkeänä aineena, sillä verrattaessa ruotsia suhteessa 17 muuhun aineeseen se sijoittui jaetulle seitsemännelle sijalle (tyttöjen arvioinneissa neljännelle ja pojilla yhdenneltoista). Kaupunkikoulujen oppilaat sijoittivat ruotsin yhdessä maantieteen kanssa kuudenneksi, maaseudun oppilaat sen sijaan arvioivat sen yhtä tärkeäksi kuin liikunnan ja tekniset työt ja pitivät sitä vasta yhdeksänneksi tärkeimpänä. Ruotsin kielestä ei kuitenkaan pidetty; se sijoittui toiseksi viimeiseksi oppilaiden arvioinneissa oppiaineiden mieluisuudesta.

Tutkija vertasi tuloksia (ruotsin kielen mittavälineiden osalta monia yhteisiä tehtäviä sisältäneeseen) Peruskoulun tilannekartoitus 79 -tutkimuksen tuloksiin. Yleisenä tuloksena tutkija totesi varsinkin keskeisen sanaston hallinnan ja jossain määrin myös rakenteiden osaamisen parantuneen kymmenessä vuodessa.

Karppinen & Sarkkinen (1995) selvittivät ruotsin kielen oppimistuloksia peruskoulun 9. luokan valtakunnallisessa kokeessa vuonna 1994. Tutkimukseen osallistui 975 B1-ruotsia ja 211 A-ruotsia opiskellutta 9. luokan oppilasta. Kokeen maksimipistemäärä oli 100. B-ruotsin kokeen tulosten mukaan yksittäisten koulujen väliset erot olivat varsin suuret, sillä heikoimman koulun keskiarvo oli 30, kun taas parhaan koulun oppilaat ylsivät keskimäärin 78 pisteeseen. (Kuvio 1.)

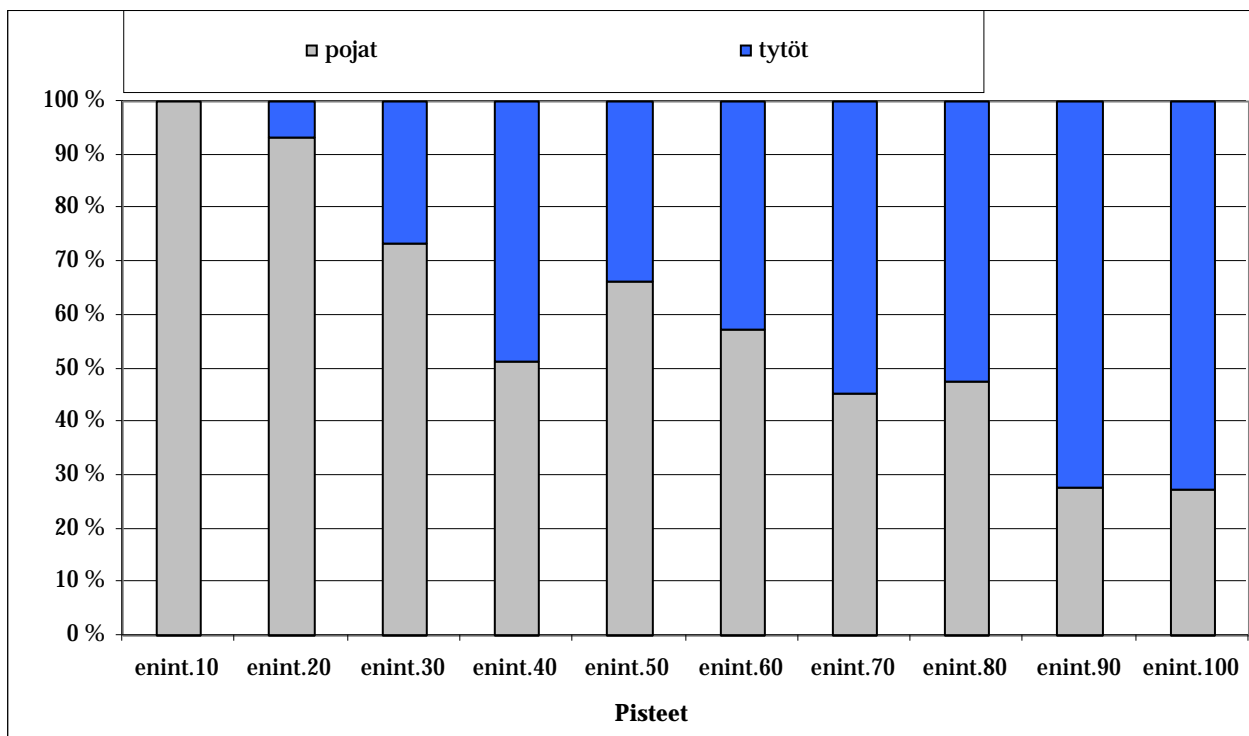

KUVIO 1 B1-ruotsin valtakunnallisen kokeen yhteispistejakauma vuonna 1994

Voidaan todeta, että ruotsin kokeiden tulosjakauma oli kaksihuippuinen: ruotsia näytetään osattavan joko melko hyvin tai sitten erittäin heikosti. Tulosten kaksihuippuisuuteen ei vaikuttanut opetusryhmän tai koulun koko eikä myöskään

kunnan yksi- tai kaksikielisyys. Sen sijaan kunnan koko vaikutti siten, että jakauma oli yli 25 000 asukkaan kunnissa yksihiippuinen; sen alempi huippu puuttui. Myös A-ruotsin kokeen tulosjakauma oli kaksihiippuinen. Vastaavissa englannin kokeissa ei kaksihiippuisuutta ilmennyt, vaan kuvio on tasaisesti nouseva ja jakauma painottuu korkeisiin pistemääriin.

Tytöt menestyivät B-ruotsin kokeessa koulun koosta riippumatta selvästi paremmin kuin pojat (keskiarvo tytöillä 68/100 pistettä ja pojilla 58/100 pistettä). Edellä mainitussa tulosten kaksihiippuisuudessa sekä tytöillä että pojilla alempi huippu oli 40-50 pistettä, mutta ylempi huippu oli pojilla 70-80 pistettä ja tytöillä 80-90 pistettä (kuvio 2).

KUVIO 2 Tyttöjen ja poikien suhteellinen koepistejakauma ruotsin kielen valtakunnallisessa kokeessa vuonna 1994

Hienoisia viitteitä oli myös siitä, että B-ruotsin kokeiden tulokset olivat Itä- ja Pohjois-Suomessa hiivenen muuta maata heikommat.

Pasasen (1996) mukaan sekä kuntien varallisuus että kunnissa päätösvaltaa käyttävien koulutusasenteet heijastuvat koulutoimen käytössä oleviin resursseihin ja resurssit puolestaan oppimistuloksiin. Itä- ja Pohjois-Suomessa on paljon vähävaraisia kuntia. Siellä saattaa olla myös muuta Suomea runsaammin vanhempia, jotka eivät tue lastensa kieltenopiskelua henkisesti eivätkä aineellisesti, koska monet perinteiset elinkeinot ovat sujuneet ilman kielitaitoa. Kun näitä vanhempia on mukana päättämässä kunnan varojen käytöstä, säästetään ehkä juuri kieltenopetuksen kohdalla. Vanhempien asenteita siirtyy lapsiin. Lisäksi näillä lapsilla on usein etelä-suomalaisia vähemmän mahdollisuuksia käyttää vierasta kieltä koulutuntien ulkopuolella, eivätkä kielitaidon hyödyt tule ajoissa näkyviin.

Tutkimukset osoittavat yhdenmukaisesti tyttöjen selvästi poikia paremmat ruotsin oppimistulokset peruskoulussa. Hienoisia viitteitä on myös osaamiseroista maan eri osissa. Ruotsin oppimistuloksia koskeva tutkimustieto on jo tosin vanhaa, eikä välttämättä vastaa tämänhetkistä tilannetta.

2.2 Ruotsin oppimistuloksia ylioppilastutkinnossa

Nykymuotoista ylioppilastutkintoa koskeva asetus (1000/94) on ollut voimassa 1.1.1996 alkaen. Ylioppilastutkintoon osallistuva suorittaa pakollisina äidinkielen, toisen kotimaisen ja vieraan kielen kokeet sekä joko matematiikan kokeen tai reaalikokeen. Kokelas voi toisen kotimaisen kielen kokeen sijasta suorittaa äidinkielen kokeen tässä kielessä.

Ylioppilastutkintoasetuksen mukaan ylioppilastutkinto on mahdollista hajauttaa kolmeen eri suorituskertaan. Toisessa kotimaisessa kielessä, matematiikassa ja vieraissa kielissä järjestetään kahden eri tason mukainen koe. Kokelas voi koulussa opiskelemaisensa oppimäärän laajuudesta riippumatta valita, kumman tasoiseen kokeeseen hän osallistuu. Vähintään yhdessä pakollisessa kokeessa hänen kuitenkin tulee suorittaa vaativampi koe.

Hajautetun ylioppilastutkinnon ja kokeen tason valintamahdollisuuden myötä ovat myös B-oppimäärän mukaan koulussa ruotsia opiskelleet alkaneet enenevässä määrin suorittaa ruotsin kielen pitkän oppimäärän mukaista koetta. Taulukkoon 3 on koottu kevään 1998 ja kevään 1999 ylioppilastutkinnon ruotsin pitkän ja keskipitkän kokeen arvosanajakaumat kokelaiden opiskelemaan oppimäärän mukaan. Taulukko 4 osoittaa, että B1-ruotsin lukijoiden parhaimmisto on suorittanut pitkän oppimäärän mukaisen kokeen. Esimerkiksi keväällä 1998 ja keväällä 1999 ylioppilastutkinnossa ruotsin pitkän oppimäärän mukaisen kokeen suorittaneista noin 40 prosenttia oli koulussa opiskellut keskipitkän oppimäärän mukaan. He myös menestyivät kokeessa varsin hyvin: arvosanojen keskiarvo oli lähes viisi, kun se pitkän oppimäärän opiskelleilla oli noin neljä. Keskimääräinen keskiarvo kielten ylioppilaskokeissa on hieman yli neljä.

Ruotsin kielen kokeessa tytöt ovat menestyneet selvästi poikia paremmin. Erot ovat erityisen selvät keskipitkän ruotsin kokeessa. Kuitenkin englannin pitkän oppimäärän mukaisessa kokeessa tilanne on ollut päinvastainen. Koska kyse on suurimmaksi osaksi samojen oppilaiden kokeista, tulosten erot heijastanevat paitsi asennoitumiseroja näihin kieliin myös sitä, että englannin kieli on nuorisokulttuurin ja tieto- ja viestintätekniikan kieli. Nuoret ovat englannin kielen kanssa tekemisissä päivittäin aivan eri tavoin kuin ruotsin tai muiden kielten kanssa ja käyttävät sitä myös kansainvälisissä yhteyksissä.

Keväällä 1997, 1998 ja 1999 ylioppilastutkinnon ruotsin kokeiden arvosanojen keskiarvot vaihtelivat sukupuolen mukaan seuraavasti:

	Tytöt		Pojat	
	pitkä koe	keskipitkä koe	pitkä koe	keskipitkä koe
1997	4,48	4,42	4,05	3,72
1998	4,48	4,47	4,20	3,71
1999	4,45	4,37	4,07	3,69

TAULUKKO 3 Ruotsin kokeiden arvosanjakaumat opiskellun oppimäärän mukaan kevään 1998 ja kevään 1999 ylioppilastutkinnoissa

Oppimäärä	Kokeen laajuus	Ruotsin kokeen arvosana keväällä 1998							Yht.	Arvosanojen	
		I	A	B	C	M	E	L	lkm	ka	hajonta
Ei tietoa	Pitkä	1	10	19	11	24	23	7	95	4,51	1,6
	Keskipitkä	9	45	69	61	49	44	9	286	3,89	1,6
A1	Pitkä	23	175	287	281	260	187	38	1 251	4,02	1,5
	Keskipitkä	6	36	68	73	58	15	5	261	3,77	1,3
A2	Pitkä	1	12	16	32	52	48	12	173	4,81	1,4
	Keskipitkä	0	1	6	10	15	13	3	48	4,88	1,2
B1	Pitkä	21	80	99	157	274	291	94	1 016	4,78	1,5
	Keskipitkä	541	2 781	5 239	5 838	4 946	3 808	1 373	24 526	4,15	1,5
B2	Pitkä	0	0	0	0	0	0	0	0	–	–
	Keskipitkä	0	0	1	0	2	1	1	5	5,20	1,5
Yht.	Pitkä	46	277	421	481	610	549	151	2 535	4,40	1,5
	Keskipitkä	556	2 863	5 383	5 982	5 070	3 881	1 391	25 126	4,15	1,5
Oppimäärä	Kokeen laajuus	Ruotsin kokeen arvosana keväällä 1999							Yht.	Arvosanojen	
		I	A	B	C	M	E	L	lkm	ka	hajonta
Ei tietoa	Pitkä	0	10	26	29	38	31	8	142	4,55	1,4
	Keskipitkä	21	111	176	205	146	119	41	819	4,03	1,5
A1	Pitkä	26	127	190	158	184	93	24	802	3,87	1,5
	Keskipitkä	7	29	65	47	36	23	9	216	3,81	1,5
A2	Pitkä	3	18	38	53	67	69	8	256	4,56	1,4
	Keskipitkä	0	6	10	17	21	14	10	78	4,73	1,4
B1	Pitkä	14	71	98	109	199	215	77	783	4,72	1,6
	Keskipitkä	755	2 530	4 566	4 854	4 015	3 514	1 126	21 360	4,08	1,6
B2	Pitkä	0	1	0	1	0	0	0	2	3,00	1,4
	Keskipitkä	2	2	4	9	3	4	1	25	3,92	1,7
Yht.	Pitkä	43	227	352	350	488	408	117	1 985	4,34	1,6
	Keskipitkä	785	2 678	4 821	5 132	4 221	3 674	1 187	22 498	4,08	1,6

Ylioppilastutkinnon ruotsin kokeiden alueellinen tarkastelu osoittaa, että eri puolilla maata saavutetaan jonkin verran eri tasoisia tuloksia (taulukko 4). Vertailun vuoksi taulukossa on mukana myös englannin pitkän kokeen vastaavat tulokset. Englannin kokeiden keskiarvoissa ovat mukana myös ruotsinkielisten kokelaiden tulokset, mikä hieman nostanee englannin kokeen arvosanojen keskiarvoa niissä lääneissä, joissa on ruotsinkielisiä kokelaita. Ruotsinkielisten kokelaiden pitkän oppimäärän mukaisen englannin kokeen keskiarvo on ollut lähes viisi, kun se suomenkielisillä on ollut vähän yli neljä.

TAULUKKO 4 Ylioppilastutkinnon A-englannin ja keskipitkän ruotsin kokeiden arvosanaajakaumat keväällä 1997, 1998 ja 1999 alueellisesti tarkasteltuina

Lääni		Englanti A			Keskipitkä ruotsi		
1997	1998-	1997 ka	1998 ka	1999 ka	1997 ka	1998 ka	1999 ka
Uudenmaan	Etelä- Suomen	4,46	4,34	4,31	4,20	4,22	4,15
Hämeen		4,17	-	-	4,27	-	-
Kymen		4,07	-	-	4,14	-	-
Turun ja Porin	Länsi- Suomen	4,15	4,12	4,10	4,17	4,17	4,09
Vaasan		4,11	-	-	4,08	-	-
Keski-Suomen		3,87	-	-	3,85	-	-
Mikkelin	Itä- Suomen	3,99	3,92	3,93	4,08	4,10	4,07
Pohjois-Karjalan		3,87	-	-	4,19	-	-
Kuopion		3,86	-	-	3,93	-	-
Oulun		3,80	3,76	3,76	3,98	3,88	3,83
Lapin		3,95	3,89	3,93	4,13	4,16	4,12
Ahvenanmaan		4,76	5,25	5,00	-	-	-
Yhteensä		4,13	4,13	4,11	4,12	4,15	4,08

Läänien välisiin tuloseroihin löytynee useita syitä. Huomio kiinnittyy siihen, että joissakin lääneissä keskipitkän ruotsin tulokset ovat olleet englannin pitkän oppimäärän tuloksia paremmat. Lapin läänin ruotsin hyviä tuloksia selittää Ruotsin rajan läheisyys. Oulun läänin tulokset ovat molemmissa kielissä olleet keskimääräistä alhaisemmat. Uudellamaalla on puolestaan molemmissa kielissä saavutettu keskimääräistä paremmat tulokset, mikä selittynee muun muassa korkeammalla koulutustasolla ja runsailla kansainvälisillä yhteyksillä.

Ylioppilastutkinnon tuloksia kuvaavien taulukkojen tiedot perustuvat ylioppilastutkintolautakunnan julkaisemattomaan tilastoaineistoon.

2.3 Tutkimuksia motivaatiosta ja asenteista ruotsin kieleen

Julkunen (1998) on tutkinut oppilaiden lähtömotivaatiota ja kielivalintojen syitä A2-kielissä viidennen luokan syksyllä. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään vieraan kielen oppimista ja opettamista sekä integratiivista, instrumentaalista, kognitiivista ja kommunikatiivista orientaatiota vieraan kielen opiskelussa. Motivaatiota tarkastellaan myös eri tasoilla. Kielivalintojen syyt kytetään motivaatiokäsitteseen. Taustalla on mukana myös oppilaiden ideaalinen kieliminä sekä kielenoppimistilanteisiin (yksilöllinen, kilpailullinen ja yhteistoinnallinen) liittyvät mieltymykset.

Tutkimuksen kohteena oli 181 peruskoulun viidesluokkalaista Joensuusta; 103 tyttöä ja 78 poikaa. Eri A2- kielet olivat edustettuina seuraavasti:

- englanti 48
- ruotsi 19
- saksa 54
- ranska 41 ja
- venäjä 19 oppilasta.

Motivaation rakennetta selvitettäessä saatiin viisi faktoria: integratiivinen (myönteinen asennoituminen kyseiseen kulttuuriin ja elämäntapaan), kommunikatiivinen (ko. kielen kiinnostavuus ja halu kommunikoida sillä), instrumentaalinen (taidon hyödyllisyys työssä tai opinnoissa), yhteiskunnallinen motivaatio (ko. kielen taidon kuuluminen yleissivistykseen) sekä asenne kielen puhujiin -faktori.

Oppilaiden motivaation suhteen englannin kielen asema oli vahvin lähes kaikilla motivaation komponenteilla. Ranska, saksa ja venäjä olivat keskenään samalla tasolla. Motivaatio oli alhaisin ruotsin kielessä yhteiskunnallista motivaatiota lukuun ottamatta. Tytöt olivat poikia motivoituneempia muilla komponenteilla paitsi yhteiskunnallisessa motivaatiossa, missä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Kysyttäessä vieraiden kielten opiskelun tärkeyttä tulivat selvemmin esille hyötynäkökohdat: kieliä tarvitaan ulkomailla, matkaillessa, työssä ja tulevaisuudessa. Englannin kielen asema oli vahvin. Venäjän kohdalla näkyi rajan läheisyys. Ruotsin opiskelulla ei sen sijaan näyttänyt olevan oppilaille merkitystä.

Oppilaiden ideaalinen kieliminä oli korkealla, joskin tyttöjen käsitys omasta itsestään kielen oppijoina oli selvästi parempi kuin poikien. Eri kielten välillä ei kieliminässä ollut suuria eroja.

Oppimistilanteisiin liittyvissä mieltymyksissä yhteistoiminnallinen oppimistilanne sai eniten kannatusta. Tyttöjen ja poikien mieltymyksissä ei ollut mainittavia eroja. Ruotsin opiskelijoiden yhteistoiminnalliset mieltymykset olivat alhaisimmat.

Virrankoski (1998) on tutkinut oppilaiden asenteita ruotsinkielisiä ja ruotsin kielen opiskelua kohtaan. Keväällä 1998 tehdyn tutkimuksen kohdejoukkona oli 487 yhdeksäsluokkalaista Turusta, Lapualta ja Tampereelta.

Kysyttäessä suhtautumista ruotsinkieliseen väestöön olivat tulokset seuraavat: Suhtautuminen oli

• myönteistä	tytöt 12 prosenttia	pojat 3 prosenttia
• neutraalia	tytöt 75 prosenttia	pojat 57 prosenttia
• kielteisestä	tytöt 14 prosenttia	pojat 40 prosenttia,

Neutraali asenne oli yleisin; myönteisesti asennoituvia oli eniten Turussa, vähiten Tampereella. Tutkija arvelee tämän johtuvan siitä, että Turussa on enemmän mahdollisuuksia kohdata ruotsinkielisiä kuin Tampereella.

Kysyttäessä mielipiteitä ruotsin kielen pakollisuudesta tyttöjen ja poikien asennejakaumissa oli huomattava ero. Tosin tytöistäkään yli puolet ei ollut tyytyväisiä nykykäytäntöön. Mielipiteet jakaantuivat seuraavasti:

Ruotsin kielen tulisi olla

- pakollista tytöt 44 prosenttia pojat 19 prosenttia
- valinnaista tytöt 31 prosenttia pojat 45 prosenttia
- vapaaehtoista tytöt 25 prosenttia pojat 36 prosenttia.

Tutkimuksessa havaittiin, että jos suhtautuminen ruotsinkielisiin on myönteistä, niin herkemmin kannatetaan myös ruotsin kielen opiskelun pakollisuutta.

Pohjoismaiden Suomen instituutti Nifin teetti Taloustutkimus Oy:llä tutkimuksen (Anon. 1999) suomalaisten mielipiteistä Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisestä yhteistyöstä. Kohdejoukkona oli noin 1 000 iältään 15–74-vuotiasta suomalaista. Tutkimus tuotti seuraavanlaisia tuloksia:

Suomalaiset arvostavat voimakkaasti pohjoismaista yhteenkuuluvuutta ja pitävät itseään enemmän pohjoismaalaisina kuin eurooppalaisina. Nuoret samaistuvat pohjoismaisuuteen yhtä paljon kuin muutkin väestöryhmät. Sen sijaan eurooppalaisuuteen nuoret samaistuvat muita voimakkaammin. 71 prosenttia nuorista pitää itseään melko tai erittäin vahvasti eurooppalaisina ja noin puolet tuntee itsensä maailmankansalaisiksi.

Kysyttäessä yhteistyön tärkeyttä muiden maiden kanssa nousivat vastauksissa tärkeimmiksi

- muut Pohjoismaat (57 % vastanneista pitää sitä hyvin tärkeänä ja 39 % melko tärkeänä)
- EU-maat (55 % hyvin tärkeänä, 38 % melko tärkeänä) ja
- Ruotsi (53 % hyvin tärkeänä ja 40 % melko tärkeänä).

Pohjoismaisen yhteistyön tärkeimpinä alueina pidettiin taloutta ja EU-asioita sekä kolmanneksi tärkeimpänä ympäristö- ja puolustuskysymyksiä. Näiden jälkeen pidetään tärkeänä pohjoismaista yhteistyötä Pohjolan lähialue-, koulutus- ja ulkopoliittikkakysymyksissä.

Lähes kaikki vastanneet pitivät englannin kielen taitoa tärkeänä. Ruotsin kielen taitoa piti hyvin tai jokseenkin tärkeänä 72 prosenttia vastanneista. Ruotsin kieli kuitenkin voitti tärkeyslistalla saksan, venäjän ja ranskankin (jota ei pidetty niin tärkeänä kuin venäjää).

Allardt (1997) on tehnyt tutkimuksen 15–74-vuotiaiden suomenkielisten asennoitumisesta kaksikielisyyteen, ruotsin kieleen ja suomenruotsalaisuuteen. Puolella vastanneista (n=967) oli siteitä (sukulaisia, ystäviä, työtovereita, liiketuttavia jne.) ruotsinkielisiin.

Tutkimuksessa kysyttiin mm., onko ruotsin kieli olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa ja olisiko vahinko, jos ruotsin kieli ja kulttuuri häviäisivät Suomesta. Vastaukset jakautuivat seuraavasti:

- täysin eri mieltä 11 prosenttia
- jokseenkin eri mieltä 19 prosenttia
- jokseenkin samaa mieltä 44 prosenttia
- täysin samaa mieltä 26 prosenttia ja
- ei osaa sanoa 1 prosenttia vastanneista.

Kyselyn nuorin ryhmä, 15–24-vuotiaat, pitivät muita harvemmin ruotsin kielen häviämistä vahingollisena.

Ruotsin pakollisuudesta peruskoulussa jatkossakin oli samaa mieltä 38 prosenttia

korkeakoulututkinnon ja 56 prosenttia perus- tai keskikoulun suorittaneista (kai- kista vastanneista 52 %).

Opetusministeriön toimeksiannosta tehtiin toukokuussa 1998 haastattelututki- mus (Pehkonen 1998) suomen- ja ruotsinkielisten vuonna 1983 syntyneiden kou- lulaisten käsityksistä toisen kotimaisen kielen opiskelusta.

Tutkimuksesta kävi ilmi seuraavaa:

- 44 prosenttia suomenkielisistä oppilaista näytti pitävän ruotsin kielestä op- piaineena. Tyttöjen prosenttiluvut (59 %) olivat huomattavasti korkeampia kuin poikien (30 %).
- 63 prosenttia vastanneista (tytöistä 71 %, pojista 54 %) ilmoitti haluavansa opiskella ruotsin sijasta jotain muuta kieltä.
- A1/A2-ruotsin opiskelijat suhtautuivat ruotsin kieleen muita myönteisem- min.
- 56 prosenttia suomenkielisistä tytöistä ja vastaavasti 41 prosenttia pojista oli ruotsin opiskelun pakollisuuden kannalla.
- 10 prosenttia vastasi kysymykseen ruotsin kielen tarpeellisuudesta, ettei tarvitse sitä mihinkään.
- Vastanneita kiinnosti eniten puhuttuun kieleen painottuva opiskelu (tytöt 55 %, pojat 39 %) ja suomenruotsiin painottuva opiskelu kiinnostaa enem- män lähes puolta vastanneista, ruotsinruotsi puolestaan 21 % vastanneista.

Mustilan (1990) tutkimus pyrki selvittämään, millainen on ruotsin kielen oppimi- sen motivaatorakenne ja mitkä asenne- ja intressidimensiot muodostavat sen pe- rustan, miten suomalaiset lukiolaiset ovat motivoituneita opiskelemaan ruotsin kieltä sekä mitkä motivaatiofaktorit parhaiten selittävät lukiolaisten ruotsin kie- len opintomenestystä.

Tutkimukseen osallistui 1 217 oppilasta 19 eri koulusta. Tutkimusaineistosta syn- tyi kahdeksan motivaatiofaktoria. Näistä kahdella tärkeimmällä motivaatiofakto- rilla (”ruotsin kielen oppiminen oppitunnilla” ja ”ruotsin kielen kommunikatiivi- nen arvo”) oli yhdessä 20 prosentin selitysosuus motivaatorakenteesta.

Kyselylomakkeen osioista muodostettiin 34 summamuuttujaa, joista osa edustaa intressi- ja asennedimensioita, esimerkiksi mielenkiintoa vieraillla Ruotsissa, tu- tustua ruotsalaisiin, opiskella kieliä, tehdä kotitehtäviä ja mielenkiintoa käyttää/ puhua ruotsia eri kommunikaatioharjoituksissa sekä asennetta eri työtapoihin, ruotsinkielisiin henkilöihin, englannin kieleen ja omaan ryhmään.

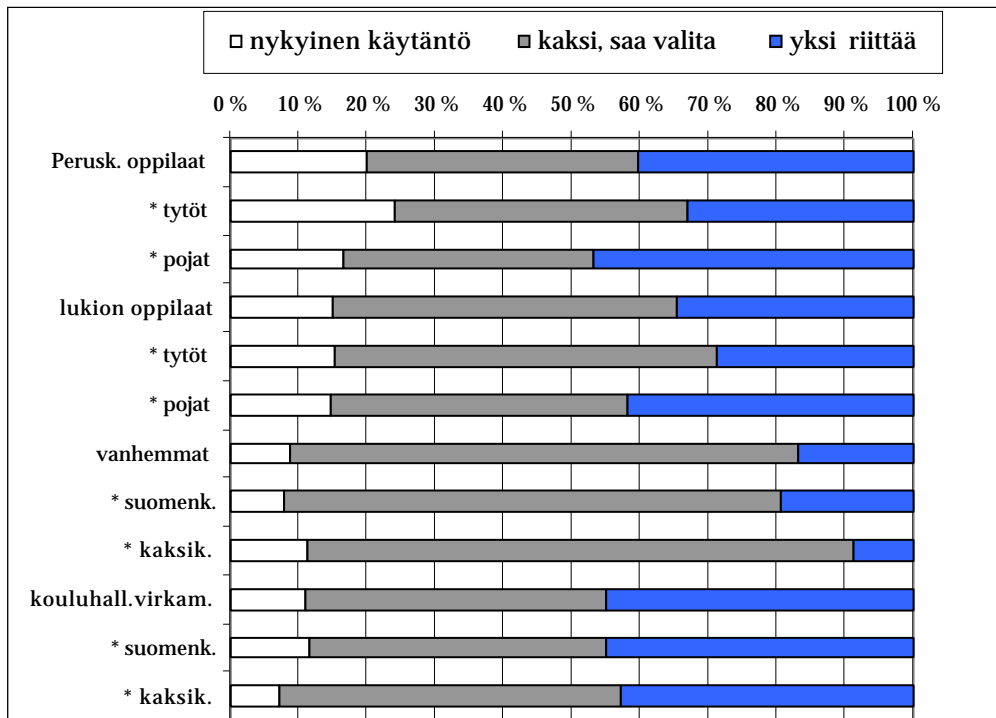
Oppilaat jaettiin opintomenestyksen perusteella kolmeen ryhmään: hyvät, kes- kinkertaiset ja heikot. Hyvät oppilaat (19 %) motivoituivat integratiivisista syistä, osallistuivat opetukseen tunnilla ja olivat kiinnostuneita ylimääräisistä kie- lenopinnoista. Keskinkertaiset (45 %) motivoituivat erilaisissa oppimistilanteissa ja olivat kotitehtäviin suuntautuneita. Monet keskinkertaisista oppilaista olivat myös instrumentaalisesti motivoituneita. Heikot oppilaat (38 %) olivat kotitehtä- viin suuntautuneita tai sitten heiltä puuttui kokonaan kielenopiskelumotivaatio. Motivaatiofaktori ”ruotsin opiskelu oppitunneilla” selitti 19,9 % oppilaiden me- nestyksestä (arvosanoista) ruotsin kielessä. Kaikkien motivaatiofaktorien seli- tysosuus yhteensä oli 27,7 % eli ahkeruus ruotsin tunneilla näkyi hyvinä arvo- sanoina. Tilannemotivaatio oli tässä tutkimuksessa tärkein ruotsin opintomenes- tyksen ennustaja.

Eduskunnan kulttuurivaliokunnan mietinnössä (nro 11/rd 1990) Valtioneuvoston selvityksestä koulutusjärjestelmästä Suomessa esitettiin muun muassa, että oppilaille tulisi yläasteella olla vain yksi pakollinen kieli. Äänestyksessä asiasta ei kuitenkaan päästy yksimielisyyteen. Herberts ym. (1992) on tarkastellut tuolloin käytyä kielikeskustelua 20 lehdestä. Kirjoittajien mukaan argumentoinnissa sekä pakollisuuden puolustajat että vastustajat viittasivat pedagogisiin aspekteihin. Pakon puolustajat näkivät vapaaehtoisuuden uhkana: se kaventaisi helposti kielitaitoa ja muodostaisi riskin, että ruotsin opiskeluun halukkaat eivät aina saisi siihen mahdollisuutta. Lisäksi he katsoivat, etteivät koululaiset voi itse ennustaa, mitä kieliä he tulevaisuudessa tarvitsevat. Pakon vastustajat puolestaan vetosivat pedagogisiin syihin: pakolla ei saavuteta mitään; opiskelemastaan kiinnostuneet oppilaat ovat motivoituneempia ja yltyvät parempaan lopputulokseen.

Selvityksen mukaan ruotsin vapaaehtoisuuden puolustajat voidaan jakaa kahteen leiriin myös koulun kielenopetuksen määrän suhteen. Osan mielestä meillä on kielenopetusta liian paljon, eikä suomenkielisiä oppilaita pidä pakottaa useampien kielten opiskeluun. Toiset puolestaan katsoivat, että peruskoulussa tarvitaan nykyistä laajempaa kielitarjontaa (tärkeinä kielinä tällöin mainitaan saksa, ranska ja venäjä).

Monen pakollisen ruotsin opetuksen puolustajan mielestä englannin kieli on saanut liiallisen aseman. Korostettiin, että kaupan, teollisuuden ja turismin näkökulmasta katsoen on ruotsille annettava selvä prioriteetti.

Nikki (1992) on tutkinut suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutusta ja sen relevanssia. Kyseessä oli kyselytutkimus, joka koostui neljästä perusaineistosta: peruskoulun 9.luokan oppilaista, lukion oppilaista, peruskoulun 3. ja 4. luokilla olevien oppilaiden vanhemmista sekä läänien ja kuntien kouluhallinnon edustajista.

KUVIO 3 Kohderyhmien käsitykset peruskoulun pakollisten kielten määrästä

Tutkimuksen mukaan lähes puolet peruskoulun pojista ja kolmannes tytöistä haluaa peruskouluun vain yhden pakollisen kielen. Lukion oppilaista kahden pakollisen kielen kannattajat olivat vähemmistönä. Vanhemmilta yhden vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen pakollisuus sai vain vähän kannatusta, ja kouluhallintovirkamiehistä sitä kannatti vain joka kymmenes (kuvio 3).

Enemmistö kaikista suomenkielisissä kunnissa asuvista vastaajista oli peruskoulun vapaaehtoisen ruotsin kannalla ja lähes saman verran kannatti myös lukion vapaaehtoista ruotsia. Nikin mukaan kielten opiskelun määrän lisäämisessä niiden tekeminen pakolliseksi on helppo keino. Tutkimuksia siitä, minkälaisia tällaisessa tapauksessa ovat oppimistulokset, ei ole. Jos pakon ja valinnaisuuden vaihtoehtoja ryhdytään todella harkitsemaan, joudutaan pohtimaan myös sitä, tuottaako määrällisesti laaja ja pakkoon perustuva kielikoulutus yhteiskunnan tarvitseman riittävän kielitaitoisten ihmisten määrän vai olisiko määrällisesti suppeampi ja omaan valintaan sekä motiiveihin perustuva kielikoulutus tehokkaampi turvaamaan tarvittavan kielten todellisten osaajien määrän.

Laine ym. (1991) on selvittänyt yleistä kielenopiskelumotivaatiota. Tutkimuksen mukaan se oli kaupunkikouluissa merkitsevästi korkeampi kuin maaseutukouluissa. Merkittävä huomio tässä yhteydessä oli, että yleisessä kouluopiskelumotivaatiossa ei kaupunki- ja maaseutukoulujen välillä kuitenkaan ilmennyt merkitsevää eroa. Hieman pienempinä, mutta merkitsevinä, ilmenivät erot kaupunkikoulujen hyväksi kieliminän kaikilla tasoilla (yleinen kouluminä sen sijaan oli maaseututaajamissa jopa vahvempi kuin kaupungeissa). Maaseutukoulujen oppilailta oli myös kaupunkikoululaisia korkeammat kieliestot.

Sillander (1991) teki syksyllä 1988 kyselytutkimuksen kuopiolaisten lukiolaisten (n=1 414) ruotsin kielen taidoista ja asenteista ruotsin kieleen. Siinä oli mukana 50 Kuopion 58 lukioluokasta. Tulosten mukaan sukupuoli oli tärkein taustamuuttuja. Pojat asennoituivat huomattavasti tyttöjä negatiivisemmin niin ruotsin kieleen kuin ruotsalaisiin ja suomenruotsalaisiinkin. Myös heidän ruotsin kielen taitonsa oli huonompi kuin tyttöjen.

Sillanderin mukaan (1991) myös isän koulutustaso näkyi korkeampina arvosanoina, mutta asenteisiin ruotsin kieltä kohtaan sillä ei näyttänyt olevan vaikutusta. Kontakteilla ruotsinkielisiin oli tässä tutkimuksessa odotettua vähemmän merkitystä, varsinkin oppilaiden tietoihin Ruotsista, mutta asenteisiin kylläkin.

Huhdan (1999) tutkimuksessa kartoitettiin työelämän kielitaitovaatimuksia ja koulutustarpeita. Tutkimus on osa Euroopan unionin Leonardo-ohjelmaan kuuluvaa PROLANG-projektin työtä. Tutkimusta varten haastateltiin eri puolilla Suomea sijaitsevilla teollisuusyrityksissä 69 henkilöstöpäällikköä sekä 197 toimihenkilöä ja työntekijää. Tutkimuksen mukaan kansainvälistyminen näkyy kaikkien kielten tarpeen lisääntymisenä teollisuudessa. Tärkeimmät kielet ovat englanti, ruotsi ja saksa. Eniten arvellaan kasvavan englannin, sitten saksan, venäjän ja ranskan tarve; ruotsin tarpeen sen sijaan arvellaan pysyvän entisellään tai vähenevän. Nousua ruotsin kielen tarpeelle povaa vain joka kolmas yritys, englannin tarpeelle sen sijaan lähes 80 prosenttia yrityksistä.

Työntekijät arvelivat työnantajan edustajia useammin ruotsin kielen tarpeen lisääntyvän. Tutkija arvelee näkemuserojen kielten tarpeen lisääntymisestä johtuvan useista syistä, mm. siitä, että työntekijät haluavat nähdä niiden kielten tarpeen lisääntyvän, joita he jo ennestään osaavat.

Kantelinen (1995) on tutkinut ruotsin kielen oppimismotivaatiota ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelumotivaatioon mahdollisesti kytkeytyvinä tekijöinä tutkimuksessa tarkasteltiin myös minäkäsitystä, erityisesti kieliminää, koettua ruotsin kielen tarvetta, ammatillisessa koulutuksessa toteutuneita ruotsin kielen opetusjärjestelyjä opiskelijoiden kokemana sekä ruotsin kielen oppimistuloksia.

Tutkimukseen osallistui neljän eri koti- ja laitostalousalan oppilaitoksen opiskelijoita (n= 125). He vastasivat sekä ruotsin kurssin alussa että lopussa tehtyyn kyselyyn, ja osa opiskelijoista (n=26) myös haastateltiin. Aineistoa koottiin myös asianomaisten oppilaitosten ruotsin opettajilta kurssin päätyttyä.

Vastaukset osoittivat, että vajaa puolet tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista oli ruotsin opiskeluun selvästi motivoituneita sekä ruotsin kurssin alussa (47 %) että lopussa (48 %). He tunsivat opiskelua kohtaan omakohtaista kiinnostusta ja motivaation taustalla olevista syistä nousivat voimakkaimpina esiin halu kehittää itseään ja halu pystyä kommunikoidaan ruotsinkielisten henkilöiden kanssa. Ruotsin kielen opiskelumotivaatio näytti olevan vahvasti yhteydessä

- opettajaan ja hänen opetustapaansa, opiskeltavien asioiden haasteellisuuteen ja sitoutumiseen erityisesti ammattiin liittyviin käytännön elämän viestintätilanteisiin
- kieliminään ja
- koettuun ruotsin kielen tarpeeseen. Koettu ruotsin tarve painottui selkeästi tulevan ammatin suullisiin neuvonta-, opastus- ja small talk -tyyppisiin käytännön viestintätilanteisiin

Laitisen (1997) tutkimuksessa kartoitettiin vaasalaisten ja pieksämäkeläisten lukiolaisten ruotsin kielen taitoja ja asenteita ruotsin kieleen ja ruotsalaisuuteen yleensä sekä kaksikielisen kunnan ja savolaiskunnan oppilaiden mahdollisia eroja. Vaasasta oli mukana 30 lukiolaista (joista tyttöjä 19) ja Pieksämäeltä 42 (joista tyttöjä 37).

Positiivisimmin ruotsin kieltä ja yleensäkin ruotsalaisuutta kohtaan asennoituivat vaasalaistyöt. Samoin heidän aineissa käyttämänsä lauserakenteet olivat monipuolisimmat. Virhetiheydessä ei ollut eroja (toisaalta mainitaan, että pieksämäkeläispojat tekivät selvästi eniten sanajärjestysvirheitä). Toiseksi positiivisimmin ruotsin kieleen ja ruotsalaisuuteen asennoituivat pieksämäkeläiset tytöt. Molempien kuntien pojat suhtautuminen oli selvästi tyttöjä negatiivisempaa.

Kun esitettiin väittämä ”luen mielelläni ruotsia”, vastasi 47 prosenttia pieksämäkeläisistä tytöistä ja 20 prosenttia pojista myöntävästi, Vaasassa puolestaan 65 prosenttia tytöistä, muttei kukaan pojista.

Ruotsin kielen pakollisuuden kannalla oli 31 prosenttia pieksämäkeläisistä ja 74 prosenttia vaasalaisista vastanneista. Pieksämäen tytöistä 70 prosenttia ja pojista 40 prosenttia mahdollisesti valitsisi vapaaehtoisena opetettavan ruotsin, sen sijaan pojista puolet ei missään tapauksessa sitä valitsisi. Vaasalaisista tytöistä puolestaan lähes kaikki ehkä valitsisivat, kun taas pojista 60 prosenttia sitä ehdottomasti ei valitsisi.

Ruotsin kielen todistusarvosanojen keskiarvo oli Pieksämäen tytöillä 7,1 ja pojilla 6,4 sekä vaasalaisilla tytöillä 7,5 ja pojilla 5,6.

Ollin (1998) tutkimuksessa kartoitettiin kyselyllä suomenkielisten peruskoulun 9. luokan oppilaiden ruotsin kielen oppimismotivaatiota ja asenteita kieltä kohtaan. Aineistona oli Vanhan Vaasan yläasteen 63 oppilasta, joista 33 oli lukenut ruotsia A-kielenä ja 30 B-kielenä. Motivaation vaikutusta oppimiseen tutkittiin oppilaiden kirjoittaman aineen ja siitä tehdyn virheanalyysin avulla. Oppilaat jaettiin aineen arvosanan perusteella kolmeen ryhmään.

Motivaation ja ruotsin kielen oppimisen välinen korrelaatio tuli parhaiten esiin parhaimpaan kolmannekseen kuuluvien oppilaiden kohdalla, kun taas kahdessa muussa ryhmässä mainittavia eroja ei ollut. Ruotsinopiskelun ala-asteella aloittaneet olivat hieman motivoituneempia ruotsin opiskeluun kuin sen yläasteella aloittaneet. Motivoituneimpien ja vähiten motivoituneiden oppilaiden piste-erot olivat varsin suuret. Useimmat oppilaat olivat tietoisia siitä, että he ehkä saattaisivat hyötyä ruotsin taidosta tulevaisuudessa, mutta vain kolmasosa oli siitä varma.

Kaikkien ruotsin kielen opiskelumotivaatiota ja ruotsin kieleen kohdistuvia asenteita koskevien tutkimusten tulokset ovat samansuuntaisia. Muihin kieliin verrattuna motivaatio ruotsin opiskeluun näyttää olevan alhaisempi. Ruotsin kielen pakollisuutta kannattavia on ollut vähemmän kuin sitä vastustavia.

Tytöt olivat poikia selvästi motivoituneempia ruotsin opiskeluun. He myös asennoituivat selvästi poikia myönteisemmin niin ruotsin kieleen kuin ruotsalaisiin ja suomenruotsalaisiin. Tytöt myös kannattivat ruotsin opiskelun pakollisuutta useammin kuin pojat.

3 Ruotsin kielen oppimateriaalit

3.1 A-ruotsi

Peruskoulu

A1-kielen oppikirjana on 1980-luvun alkupuolelta saakka käytetty Henna Jäntin, Maija-Liisa Kronqvistin, Ulla Liljeströmin, Maija-Leena Ohvon, Liisa Malènin, Pirkko Nikanderin, Hanna Parviaisen, Martta Raudan, Terttu Varheen, Kati Varheen ja Agneta von Essenin kirjoittamaa Kirjasarjaa *Här och nu*. Tämä WSOY:n kustantama kirja on vanhentunut, mutta se on edelleen käytössä. Erityisesti sarjan ala-asteen kirjoista on tullut kritiikkiä. Sarjan yläasteen kirjoja uudistettiin viime vuosikymmenen vaihteessa, minkä tuloksena kirjat paranivat huomattavasti, mutta kirjojen ajankohtaisuus on vähentynyt ajan myötä. A1-ruotsin valintojen vähentyessä ja A2-ruotsin valintojen lisääntyessä A-ruotsin painopiste on siirtymässä A2-kieleen.

Peruskoulun ala-asteelle on viime vuosina A2-ruotsin opetuksen laajenemisen myötä ilmestynyt kaksi kirjasarjaa. Toinen niistä on WSOY:n kustantama Irene Kristiansenin ja Sirkka Henéllin kirjoittama *Kompisar*. Viidennen ja kuudennen luokan kirjat *Kompisar 1* ja *Kompisar 2* ovat valmiina. Toinen kirjasarja on Editan kustantama Anne Ainoan, Nina Peltomäen, Jane Trygg-Kaipiaisen ja Seija Westerholmin kirjoittama *Spurt*. Siitä ovat valmiina osat 1 ja 2. Edita on aloittanut ala-asteen A-ruotsin opetuksen alkuun soveltuvan aineiston laatimisen (laatijoina Nina Peltomäki ja Jane Trygg-Kaipainen).

Perusopetuksen 7.–9. luokkien A-ruotsin opetukseen on Editan kustantamana valmistumassa uusi kirjasarja *På spåret*, jonka laatijoina on työryhmä Nan Salokivi, Marjo Talvi-Forss, Leila Tuominen ja Martina Österlund. Sarjasta on valmiina 7. luokan aineisto ja *På spåret 8* ilmestyy vuonna 2000. WSOY ei ole jatkamassa kirjasarjaansa perusasteen 7.–9. luokille. Kustantaja on kuitenkin tehnyt suosituksen, miten sen kustantamaa kirjaa *Mot nya mål* voidaan käyttää yläasteen A-ruotsin opetuksessa.

Sekä *Kompisar* että *Spurt*-kirjoja käytetään myös A1-kielen kirjoina, koska A1-kielen kirjat koetaan ainakin osittain vanhentuneiksi. Sekä *Kompisar* että *Spurt* täyttävät hyvän A-ruotsin kirjan asettamat vaatimukset. Ne ovat sisällöltään ajanmukaisia ja seuraavat kielenopetuksen viimeaikaista kehitystä.

Lukio

Lukiossa on käytössä vain yksi kirjasarja: Kaarina Elon, Pirjo Harjanteen, Minna Kuntun, Auli Luukkosen, Hannu Niemen ja Rauni Paakkunaisen kirjoittama ja Kirjayhtymän kustantama *På väg*. Kirjasarja, jossa on vanhan tuntijaon (1985) kurssien määrän mukaisesti kahdeksan kirjaa, on ilmestynyt 1990-luvun alussa lukuunottamatta ensimmäisen kurssin kirjaa, joka on uudistettu vuonna 1997 vastaamaan uutta tuntijakoa. Sarjan kirjojen taso vaihtelee. Erityisesti harjoituksissa, mutta myös teksteissä, olisi toivomisen varaa.

3.2 B-ruotsi

Peruskoulu

Yläasteella alkavassa ruotsissa on käytössä useita äskettäin valmistuneita tai asteittain valmistumassa olevia kirjasarjoja, jotka on laadittu vuoden 1994 opetus suunnitelman perusteiden pohjalta. Nämä kirjasarjat ovat Kirjayhtymän julkaisema ja Siv Boströmin, Pertti Heikan ja Marjatta Linna-Aron kirjoittama *Vi ses igen!*, Otavan kustantama ja tekijäryhmän Seija Kinnunen, Liisa Koskinen, Astrid Oja, Gabriella Ros, Kaija Turpeinen ja Benny Törnros kirjoittama *Bästis* sekä WSOY:n kustantama ja tekijäryhmän Anitta Jääskeläinen, Leena Lehtihalmes, Anders Nordgren, Ilpo Probst, Tommy Westerlund ja Kari Viljanen kirjoittama *Linjen* sekä WSOY:n kustantama ja tekijäryhmän Sonja Bulut, Kerstin Ekelund, Pirjo Harjanne, Annamari Heino, Irene Kristiansen, Pauliina Mantsinen ja Minna Nuppenen kirjoittama *Mot nya mål*. Kyseiset kirjat ovat nykyaikaisia ja seuraavat hyvin kielenopetuksen viimeaikaista kehitystä. Lisäksi Otavan kustantamana on valmistumassa tekijäryhmän Karin Ihalainen, Jyrki Isoaho, Pirkko Julkunen, Kaisa Suontila ja Leena Tiainen laatima *Fritt fram!*

Lukio

Myös lukiossa jatkuvan B-ruotsin opetuksessa on käytössä useita kirjasarjoja. Ne on joko kokonaan laadittu vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteella tai korjattu edellisen opetussuunnitelman pohjalta. Nämä kirjat ovat Otavan kustantama ja tekijäryhmän Monica von Bonsdorf, Sisko Harkoma, Raili Hildén, Ulla Lilius, Tuula Löfman, Kaija Turpeinen ja Benny Törnros kirjoittama *Puls* sekä WSOY:n kustantama ja tekijäryhmän Birgitta Abrahamsson, Raija Lankinen, Raija Lehto, Anders Nordgren ja Tommy Westerlund kirjoittama *Medvind*. Kirjat ovat nykyaikaisia ja seuraavat hyvin kielenopetuksen viimeaikaista kehitystä.

Lisäksi B-ruotsin opetukseen on valmistumassa lukion Otavan kustantamana kirjasarja *KANAL*, jonka tekijät ovat Tarja Aho, Sisko Harkoma, Sari Hämäläinen,

Karin Ihalainen, Ulla Lilius, Benny Törnroos, Carina Bengloff, Esko J. Väyrynen ja WSOY:n kustantamana *Dags*, jonka ovat laatineet Ingrid Hallgren, Pauli Kajander, Raija Lehto, Olli Määttä, Anders Nordgren, Heidi Repo ja Merja Saariaho. Kirjayhtymän kustantamana ja tekijäryhmän Siv Boström, Pertti Heikka, Arto Heiskanen, Minna Kunttu ja Riitta Viittala kirjoittamana on valmistumassa *Helt Okej*, johon on tulossa 5+2 kurssia, joista on valmiina neljä.

4 Ruotsin kielen opettajien täydennyskoulutus

Opettajilla on mahdollisuus hakeutua ruotsin opetukseen liittyvään täydennyskoulutukseen useiden eri kanavien kautta. Opetushallitus on vuodesta 1996 lähtien rahoittanut kieltenopetuksen pitkäkestoista monimuotokoulutusta, johon on osallistunut yhteensä runsaat 3 000 peruskoulun tai toisen asteen oppilaitosten opettajaa. Osa koulutusohjelmista on ollut opettajien kieliopintoja, osa menetelmäopintoja tai kansainvälistymiseen liittyvää koulutusta. Ruotsin kielen 15 opintoviikon erikoistumisopinnot vuosina 1996–1997 suoritti 20 peruskoulun opettajaa. Vuosina 1998–1999 järjestetyt viisi ruotsin opetukseen liittyvää koulutuskokonaisuutta olivat laajuudeltaan kolmesta viiteen opintoviikkoa ja niihin osallistui yhteensä 110 opettajaa.

Opetushallituksen hallinnoimia Lingua E -projekteja on vuodesta 1995 alkaen keväeseen 1999 mennessä hyväksytty yhteensä 260. Pohjoismaisten koulujen kanssa näistä on vain kuusi (viisi ruotsalaisen ja yksi norjalaisen koulun kanssa).

Kokemukset osoittavat, että samalla kun muita Lingua-apurahoja on haettu aktiivisesti, on kiinnostus ruotsin kielen kursseihin ja pohjoismaisten koulujen välisiin projekteihin ollut varsin laimeata. Kansainvälisen henkilövaihdon keskuksen CIMO:n kautta haettiin kieltenopettajille myönnettäviä EU:n rahoittamia Lingua B -apurahoja kolmen viime hakukierroksen aikana seuraavasti:

Koulutuksen järjestäjä/ rahoituskohde	Hyväksytyjä hakemuksia/ henkilöä	
Näistä ruotsin kursseja/ projekteja		
CIMO/ Lingua B -apuraha 1.3.1998	55 henkilöä	3 henkilöä
CIMO/ Lingua B -apuraha 1.11.1998	104 henkilöä	1 henkilöä
CIMO/ Lingua B -apuraha 1.3.1999	79 henkilöä	20 henkilöä.

Edellä esitetty yhteenveto osoittaa, että ruotsin kielen opettajien osuus Lingua-apurahoja hakeneista on varsin vähäinen.

Pohjoismaisen opettaja- ja oppilasvaihdon toimikunta (Pohjola-Norden) myöntää vuosittain määrärahaa peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opettajille tarkoitettuihin opettajastipendeihin, jotka on tarkoitettu toisen Pohjoismaan kouluun ja opetukseen tutustumista varten. Vuonna 1998 stipendiä haki 78 opettajaa, joista valittiin 52 (mm. kansainvälisille kursseille apurahaa hakeneet hylättiin). Lisäksi Pohjola-Norden myöntää peruskoulun opettajille tarkoitettuja NORDSKOL-apurahoja Pohjolan koulujen välisen yhteistyön edistämiseksi.

Suomen ruotsinopettajat ry järjestää jäsenilleen koulutustilaisuuksia ajankohtaisista teemoista. Myös ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus Hanasaari myön-

tää määrärahoja (ei tilastoitu erillisenä) opettajien täydennyskoulutukseen ja välittää matkalehtoreita. Suosittu on ollut Suomen ruotsinopettajat ry:n yhdessä Hannasaaren kulttuurikeskuksen kanssa vuosittain yhdelle 20–25 oppilaan ryhmälle järjestämä mahdollisuus suorittaa yksi kurssi intensiiviopiskeluna ruotsalaisessa kansanopistossa (Lidingö).

5 Ruotsin kielen opetus KIMMOKE-hankkeessa

KIMMOKE-kouluissa on opiskeltu ruotsia A1- tai A2-kielenä hieman enemmän kuin maassa keskimäärin. KIMMOKE-hankkeen kuudessa aiheverkossa on mukana myös ruotsin opetuksen kehittämishankkeita.

5.1 Oppilaitosten hankkeet

Muutamassa koulussa osa opetuksesta on järjestetty ruotsiksi. Yhdessä koulussa on pohjaksi kyseisen opetusryhmän valinnalle järjestetty ensimmäiseltä luokalta alkavia kielisuihkuja. Yhdessä koulussa on ruotsinkielinen kielikylpy. On myös järjestetty ruotsin valinnaiskursseja pyrkien käyttämään paljon autenttista materiaalia kulttuurin osuuden korostamiseksi.

Oppilaitosten välillä on monenlaisia yhteistyöhankkeita (esimerkiksi sähköposti-yhteydet, kirjeenvaihto ystävyyskuntiin, oppilas- ja opettajavaihdot ja -vierailut, leirikoulut, suomenruotsalainen tai pohjoismainen ystävyyskoulu tai – luokka ja yhteiset projektit). Eräs Ruotsin rajan lähellä sijaitseva koulu puolestaan järjestää normaalia koulutyötään kiinteässä yhteistyössä lähellä sijaitsevan ruotsalaisen koulun kanssa.

Yleissivistäville KIMMOKE-oppilaitoksille on vuodesta 1997 lähtien myönnetty määrärahaa kansainvälistymishankkeisiin (vuonna 1997 yhteensä 2 400 000 mk, 1998 yhteensä 2 950 000 mk ja vuonna 1999 yhteensä 2 900 000 markkaa). Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin suuntautuviin hankkeisiin myönnettyjen määrärahojen osuutta edellä mainituista summista on markkamääräisesti vaikea erotella, mutta esimerkiksi vuonna 1999 vajaassa puolessa lukioden päätöksistä on yhtenä rahoituskohteena tällainen hanke.

5.2 KIMMOKE-opettajien ehdotukset ruotsin opetuksen kehittämiseksi

KIMMOKE-koulujen opettajilta pyydettiin helmikuussa 1999 ehdotuksia ruotsin opiskelun tehostamiseksi. Vastaus saatiin yhdeksältä koululta. Vastauksissa esiin tulleet ruotsin opetuksen ongelmat olivat samansuuntaisia tässä muistiossa aiemmin esitetyn kanssa: motiivintvaikeudet, oppimateriaali, alueelliset erot oppimistuloksissa, vähentyneen tuntimäärän aiheuttamat ongelmat sekä nuorten lyhytjänteisyys.

KIMMOKE-opettajat kiinnittivät huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Oppimateriaalit tulee uusia nykyistä minimituntimäärää vastaaviksi. Oppikirjan lisäksi opetuksessa tarvitaan enemmän ja ajanmukaisia tekstejä ja niihin liittyviä harjoituksia (sisältöä kontrolloivia tehtäviä sekä sanastoa

harjoittavia ja kontrolloivia tehtäviä; tarvitaan aiheita elämänläheisesti käsitteleviä tekstejä (nyt ne usein ovat liian abstrakteja ja psykologisia). Hankitaan esimerkiksi ruotsinkielistä nuorten elämänpiiriin kuuluvaa musiikkia; lukion ylemmillä kursseilla pitäisi käyttää myös syvällisempiä tekstejä, jotka eivät kuitenkaan sisällöltään olisi kovin vaikeatajuisia.

- Peruskoulun ja lukion opettajien välinen yhteydenpito on tärkeää, jotta lukio-opetus pystytään aloittamaan oikealta tasolta. Opinto-ohjaajien merkitystä asennemuokkaajina ja ruotsin kielen tarpeellisuutta koskevan tiedon jakajina korostettiin. Ruotsinkielisen apuopettajan käyttämistä suositeltiin.
- Lukioon aikoville on ruotsin kielen johdantokurssi hyödyllinen, koska oppilaat pitävät ruotsia vaikeana, eikä yläasteen vähäisen tuntimäärän vuoksi kaikkia asioita ennätetä käsitellä eikä ainakaan harjoitella. Lukion ensimmäiselle luokalle ehdotettiin ns. nollakurssia. Erään opettajan mielestä osa ruotsin kielen rakenteiden opettamisesta pitäisi siirtää lukion alkuun. Muistutettiin, että on huolehdittava valinnaisten kurssien riittävästä tarjonnasta
- Ruotsin opiskelu A2-kielenä jo alemmilla luokilla hävittänee pakonomaisuuden tuntua. Ala-asteella kannattaisi myös järjestää ruotsin kerhoja. Oppilaat pitävät kerhoista ja myönteiset kerhokokemukset saattaisivat vaikuttaa positiivisesti oppilaiden asenteisiin ruotsalaisia ja ruotsin kieltä kohtaan.
- Kontaktit suomenruotsalaisiin ja ruotsalaisiin (vierailut, Internet, kirjeen vaihtoverit, yhteiset projektit jne.) ovat merkityksellisiä, samoin kuin esimerkiksi teatterikäynnit, teatteri- tai musiikkiryhmien vierailut ja luokkaretket. Olisi tärkeää, että tällaisia esityksiä saataisiin erityisesti sellaisille alueille, joilla oppilaat eivät tapaa ruotsia puhuvia henkilöitä. Kulttuuriesityksiä olisi tuettava taloudellisesti, jotta myös pienten kuntien koulut pääsisivät nauttimaan kiertue-esityksistä

LÄHDELUETTELO

- Allardt, E. 1997. Tvåspråkigheten, finnarnas attityder samt svenskans och finlandssvenskarnas framtid i Finland teoksessa Vårt land, vårt språk – kahden kielen kansa). Svenska Finlands folkting. Finlandssvensk rapport nr 35. Helsinki.
- Anon. 1993a. Valtioneuvoston päätös lukion tuntijaosta 23.9.1993.
- Anon. 1993b. Valtioneuvoston päätös peruskoulun tuntijaosta. 23.9.1993.
- Anon. 1994. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus. Painatuskeskus. Helsinki.
- Anon. 1985a. Valtioneuvoston päätös lukion tuntijaosta. 8.2.1985
- Anon. 1985b. Valtioneuvoston päätös peruskoulun tuntijaosta 8.2.1985.
- Anon. 1999. Suomalaisten mielipiteistä Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisestä yhteistyöstä. Taloustutkimus Oy.
- Apajalahti, M., Pietilä A. & Vanne, A. 1996. Opetussuunnitelmatyön edistyminen peruskoulussa. Opetushallitus. Kehittyvä koulutus 3/96.
- Herberts, K. & Landgårds, A-S. 1992. Tvång eller privilegium? Debatten om obligatorisk svenskundervisning i den finska grundskolan. Institutet för finlands-svensk samhällsforskning. Forskningsrapporter 17.
- Huhta, M. 1999. Language/ Communication Skills in Industry and Business – Report for Prolang/ Finland. National Board of Education
- Julkunen, K. 1998. Vieraan kielen oppiminen: A2-kielen opiskelijoiden motivaatio ja kielen valintaan vaikuttaneet tekijät. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 70.
- Kantelinen, R. 1995. Ruotsin kielen oppimismotivaatio ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimus koti- ja laitostalouden opiskelijoiden opiskelumotivaatiosta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 21.
- Karppinen, M. & Sarkkinen, R. 1995. Ruotsin kielen oppimistuloksia peruskoulun 9. luokan valtakunnallisessa kokeessa 1994. Helsinki: Opetushallitus. Monistesarja 23/1995
- Kärkkäinen, K. 1993. Ruotsiko ongelma? Teoksessa Linnakylä P. & Saari H. (toim.) Oppiiko oppilas peruskoulussa? Peruskoulun arviointi 90 tuloksia. Jyväskylän yliopisto.
- Laine, E. & Pihko, M-K. 1991. Kieliminä ja sen mittaaminen. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A 47. Jyväskylän yliopisto.
- Laitinen, M. 1997. Gymnasie-elevers attityder till och kunskaper i svenska. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto
- Mustila, E.1990. Suomalaisten lukiolaisten suhtautuminen ruotsin kieleen. Motivaatio, asenne ja mielenkiinto. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 125.
- Nikki, M-L. 1992. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 86.

- Olli, K. 1998. Inlärningsmotivation och språkfel hos elever som lär sig svenska. Pro-gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto.
- Pasanen, U-M. 1996. Englannin ja ruotsin kielten taidoista peruskoulun päättövaiheessa. Julkaisussa Jakku-Sihvonen, R., Lindström, A. & Lipsanen, S. (toim.): Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Helsinki: Opetushallitus. Arviointi 1/96.
- Pehkonen, J. 1998. Suhtautuminen toisen kotimaisen kielen opiskeluun 1998. Suomen Gallup Oy. Julkaisematon selvitys.
- Sillander, K.1991. Attityder till och kunskaper i svenska hos gymnasie-elever i Kuopio: en utredning och problematisering av orsaker. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors.
- Virrankoski, O. 1998. Suvaitsevaisuus, rasismi, ennakkoluulot. Teoksessa Valde, E. (toim.) Normaaliopettaja. Opiskelukäytäntöjä Turun normaalikoulusta. Turun yliopisto. Turun normaalikoulun julkaisuja 1/1998.

TAULUKKO 1 A1- ja A2-kielten valinnat peruskoulun ala-asteella lukuvuosina 1994/95–1998/99

Kieli	Luku- vuosi	Oppilas- määrä yht.	A1-kieliä opskelleiden määrät				A2-kieliä opskelleiden määrät				A1/A2-valinnat	
			Yhteensä (N)	Näistä tyttöjä (N)	%	Valin- noista %	Valinnat yht. (N)	Näistä tyttöjä (N)	% A2-kieltä opiskelevista	yht.	% 1.-6. lk. oppilaista	
Englanti	1994/95		233430	112812	48,3	87,0	13790	7281	52,8	65,1	247220	63,8
	1995/96		229542	111383	48,5	86,7	14426	7643	53,0	40,9	243968	63,5
	1996/97		223924	108359	48,4	86,3	14669	7769	53,0	31,2	238593	62,6
	1997/98		222888	108535	48,7	86,3	14642	7917	54,1	28,1	237530	62,3
	1998/99		225964	109376	48,4	86,8	14297	7684	53,745541	27,9	240261	62,8
Ruotsi	1994/95		9031	4899	54,2	3,4	1601	820	51,2	7,6	10632	2,7
	1995/96		8459	4576	54,1	3,2	5039	2616	51,9	14,3	13498	3,5
	1996/997		7939	4242	53,4	3,1	7454	3935	52,8	15,8	15393	4,0
	1997/98		7058	3752	53,2	2,7	8455	4399	52	16,2	15513	4,1
	1998/99		6130	3250	53,0	2,4	8763	4537	51,774506	17,1	14893	3,9
Suomi	1994/95		12331	5967	48,4	4,6	1401	723	51,6	6,6	13732	3,5
	1995/96		12747	6198	48,6	4,8	1199	626	52,2	3,4	13946	3,6
	1996/97		12972	6279	48,4	5,0	1357	705	52,0	2,9	14329	3,8
	1997/98		13040	6351	48,7	5,0	1483	743	50,1	2,8	14523	3,8
	1998/99		13125	6377	48,6	5,0	1537	783	50,943396	3,0	14662	3,8
Ranska	1994/95		2945	1792	60,8	1,1	706	465	65,9	3,3	3651	0,9
	1995/96		3180	1952	61,4	1,2	2147	1388	64,6	6,1	5327	1,4
	1996/97		3732	2225	59,6	1,4	3290	2112	64,2	7,0	7022	1,8
	1997/98		3633	2262	62,3	1,4	3886	2406	61,9	7,5	7519	2,0
	1998/99		4200	2510	59,8	1,6	4102	2485	60,580205	8,0	8302	2,2
Saksa	1994/95		9828	5300	53,9	3,7	3377	1824	54,0	15,9	13205	3,4
	1995/96		10112	5454	53,9	3,8	11924	6652	55,8	33,8	22036	5,7
	1996/97		10093	5505	54,5	3,9	19595	10899	55,6	41,7	29688	7,8
	1997/98		10134	5510	54,4	3,9	22910	12724	55,5	44,0	33044	8,7
	1998/99		9621	5236	54,4	3,7	21662	12179	56,2	42,3	31283	8,2
Venäjä	1994/95		649	349	53,8	0,2	69	35	50,7	0,0	718	0,2
	1995/96		605	329	54,4	0,2	187	121	64,7	0,5	792	0,2
	1996/97		615	337	54,8	0,2	291	172	59,1	0,6	906	0,2
	1997/98		738	371	50,3	0,3	322	171	53,1	0,6	1060	0,3
	1998/99		880	478	54,3	0,3	505	259	51,287129	1,0	1385	0,4
Saame	1994/95		2 *	*		0,0	202 *	-		1,0	204	0,1
	1995/96		2 *	*		0,0	274	136	49,6	0,8	276	0,1
	1996/97		2	0	0,0	0,0	237	117	49,4	0,5	239	0,1
	1997/98		2	0	0,0	0,0	267	167	62,5	0,5	269	0,1
	1998/99		9	1	11,1	0,0	259	151	58,3	0,5	268	0,1
Muu	1994/95		83	31	37,3	0,0	52	34	65,4	0,2	135	0,0
	1995/96		105	43	40,9	0,0	77	43	55,8	0,2	182	0,0
	1996/97		104	46	44,2	0,0	136	77	56,6	0,3	240	0,1
	1997/98		144	69	47,9	0,1	179	119	50,4	0,3	323	0,1
	1998/99		441	238	54,0	0,2	62	34	54,83871	0,1	503	0,1
Yhteensä	1994/95	387306	268299	131150	48,8	100,0	21198	11282	53,2	100,0	289497	74,7
	1995/96	384369	264766	129941	49,1	100,0	35273	19225	54,5	100,0	300039	78,1
	1996/97	380932	259381	126993	49,0	100,0	47029	25786	54,8	100,0	306410	80,4
	1997/98	381078	258305	127156	49,2	100,0	52084	28587	54,9	100,0	310389	81,5
	1998/99	382746	260370	127466	49,0	100,0	51188	28112	54,919122	100,0	311558	81,4

LIITE 2

TAULUKKO 2 Kielten valinnat peruskoulun yläasteella lukuvuosi-
na 1994/95–1998/99 oppimäärän mukaan

Kieli	Luku- vuosi	Yläasteen oppilas- määrä	A1/A2			B1					B2					A1/A2+B1+B2	
			Tyttöjä (N)	Yhteensä (N)	ya opp. %	Valinnoista %	Tyttöjä (N)	Yhteensä (N)	ya opp. %	Valinnoista %	Tyttöjä (N)	Yhteensä N	ya opp. %	Valinnoista %	(N)	ya:n oppi- laista %	
Englanti	1994/95	*	179697	91,0	86,7	*	10508	5,3	5,9	*	930	0,5	1,8	191135	96,8		
	1995/96		90737	186493	94,8	87,2	3938	7339	3,7	4,1	317	572	0,3	1,1	194404	98,9	
	1996/97		94161	193405	96,5	86,6	2045	3938	2,0	2,2	369	642	0,3	1,1	197985	98,8	
	1997/98		95577	196046	96,9	84,3	1417	2682	1,3	1,5	305	529	0,3	1,1	199257	98,5	
	1998/99		94833	193949	97,4	80,5	1010	1937	1,0	1,1	209	390	0,2	1,0	196276	98,5	
Ruotsi	1994/95	*	11165	5,7	5,4	*	166979	84,5	93,8	*	251	0,1	0,5	178395	90,3		
	1995/96		5157	9601	4,9	4,5	83820	171321	87,1	95,7	181	376	0,2	0,7	181298	92,2	
	1996/97		4747	8687	4,3	3,9	85681	175473	87,6	97,8	222	408	0,2	0,7	184568	92,1	
	1997/98		5357	9535	4,7	4,1	85847	175729	86,9	98,1	33	100	0,0	0,2	185364	91,7	
	1998/99		6450	11438	5,7	4,7	83627	171112	85,9	98,5	52	111	0,1	0,3	182661	91,7	
Finska	1994/95	*	10175	5,2	4,9	*	424	0,2	0,2	*	75	0,0	0,1	10674	5,4		
	1995/96		5119	10576	5,4	4,9	115	203	0,1	0,1	5	10	0,0	0,0	10789	5,5	
	1996/97		5218	10717	5,3	4,8	-	3	0,0	0,0	10	16	0,0	0,0	10736	5,4	
	1997/98		5111	10578	5,2	4,6	167	337	0,2	0,2	5	25	0,0	0,1	10940	5,4	
	1998/99		5296	10783	5,4	4,5	17	50	0,0	0,0					10833	5,4	
Ranska	1994/95	*	1605	0,8	0,8	*	28	0,0	0,0		12100	6,1	23,8	13733	7,0		
	1995/96		1113	1764	0,9	0,8	10	35	0,0	0,0	10579	14156	7,2	26,7	15955	8,1	
	1996/97		1466	2299	1,1	1,0	18	40	0,0	0,0	11661	15843	7,9	28,0	18182	9,1	
	1997/98		2038	3151	1,6	1,4	99	153	0,1	0,1	10084	13462	6,7	28,8	16766	8,3	
	1998/99		3004	4543	2,3	1,9	147	218	0,1	0,1	9140	12244	6,1	30,5	17005	8,5	
Saksa	1994/95	*	3612	1,8	1,7	*	145	0,1	0,1		35169	17,8	69,2	38926	19,7		
	1995/96		2514	4663	2,4	2,2	44	20	0,0	0,0	20411	35261	17,9	66,5	39944	20,3	
	1996/97		4084	7431	3,7	3,3	28	53	0,0	0,0	21360	36262	18,1	64,1	43746	21,8	
	1997/98		7195	12472	6,2	5,4	145	240	0,1	0,1	18161	29827	14,7	63,7	42539	21,0	
	1998/99		11549	19381	9,7	8,0	237	426	0,2	0,2	15168	24151	12,1	60,2	43958	22,1	
Venäjä	1994/95	*	968	0,5	0,5	-	-	-	-		1165	0,6	2,3	2133	1,1		
	1995/96		414	733	0,4	0,3	-	-	-	-	845	1359	0,7	2,6	2092	1,1	
	1996/97		297	555	0,3	0,2	-	-	-	-	1229	1933	1,0	3,4	2488	1,2	
	1997/98		295	528	0,3	0,2	-	-	-	-	1186	1834	0,9	3,9	2362	1,2	
	1998/99		338	622	0,3	0,3	-	-	-	-	1472	2231	1,1	5,6	2853	1,4	
Saame	1994/95	*	34	0,0	0,0	-	-	-	-		69	0,0	0,1	103	0,1		
	1995/96		26	55	0,0	0,0	-	-	-	-	16	33	0,0	0,1	88	0,0	
	1996/97		24	65	0,0	0,0	-	-	-	-	17	33	0,0	0,1	98	0,0	
	1997/98		11	27	0,0	0,0	-	-	-	-	25	40	0,0	0,1	67	0,0	
	1998/99		17	38	0,0	0,0	-	-	-	-	14	30	0,0	0,1	68	0,0	
Latina	1994/95		1	0,0	0,0	-	-	-	-		934	0,5	1,8	934	0,5		
	1995/96		-	-	-	-	-	-	-		512	853	0,4	1,6	853	0,4	
	1996/97		-	-	-	-	-	-	-		513	846	0,4	1,5	846	0,4	
	1997/98		-	-	-	-	-	-	-		493	751	0,4	1,6	751	0,4	
	1998/99		-	-	-	-	-	-	-		492	757	0,4	1,9	757	0,4	
Muu	1994/95	*	69	0,0	0,0	-	-	-	-		106	0,1	0,2	175	0,1		
	1995/96		21	46	0,0	0,0	-	-	-	-	330	415	0,2	0,8	461	0,2	
	1996/97		49	88	0,0	0,0	-	-	-	-	412	557	0,3	1,0	645	0,3	
	1997/98		65	124	0,1	0,1	-	-	-	-	175	223	0,1	0,5	347	0,2	
	1998/99		96	166	0,1	0,1	-	-	-	-	144	182	0,1	0,5	348	0,2	
Yht.	1994/95	197505	*	207325	105,0	100,0	*	178084	90,2	100,0	*	50799	25,7	100,0	436208		
	1995/96	196642	105101	213931	116,3	100,0	87903	178942	91,0	100,0	33196	53035	27,0	100,0	445908		
	1996/97	200349	110046	223247	111,4	100,0	87772	179507	89,6	100,0	35793	56540	28,2	100,0	459294		
	1997/98	202234	115649	232461	114,9	100,0	87675	179141	88,6	100,0	30467	46791	23,1	100,0	458393		
	1998/99	199204	121633	240920	120,9413466	100,0	85038	173743	87,2	100,0	26691	40096	20,1	100,0	454759		

